

הלכות ברכות פרק ב' (תורגם אוטומטית)

Hebrew

תורגם אוטומטית

סיכום השיעור

סיכום השיעור – הלכות ברכות, פרק ב' (רמב"ם ספר אהבה)

הלכה א': סדר ברכת המזון – ארבע הברכות ומי תיקן אותן

דברי הרמב"ם:

"סדר ברכת המזון כך הוא" – יש ארבע ברכות: (1) ברכת הזן, (2) ברכת הארץ, (3) בונה ירושלים, (4) הטוב והמטיב. ברכה ראשונה – משה רבינו תקנה בשעה שירד להם המן. שנייה – יהושע תקנה כשהכניס את ישראל לארץ ישראל. שלישית – תקנו דוד ושלמה בנו – בונה ירושלים. רביעית – הטוב והמטיב – חכמי המשנה תקנוה כנגד הרוגי ביתר שניתנו לקבורה.

פשט:

הרמב"ם מפרט את סדר ברכת המזון: ארבע ברכות, כל אחת תוקנה בתקופה שונה על ידי דמות שונה. שלוש הראשונות קשורות למתנות היסטוריות (מן, ארץ ישראל, ירושלים/בית המקדש), והרביעית לנס מאוחר יותר.

חידושים והסברים:

(א) מה פירוש "משה רבינו תקנה" – הקירה רחבה:

שאלה קשה: מה פירוש "משה רבינו תקנה"? לא יתכן שמשה תיקן את עצם המצווה של ברכת המזון, שהרי זו מצווה מן התורה – ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך" – שהקב"ה ציווה, ומשה היה רק המעביר. אם "תקנה" פירושה רק שהעביר את המצווה, הרי זה לשון מוזר "תקנה".

כמה מהלכים:

(1) משה תיקן את האופן/הפורמט, לא את הנוסח: כמו בתפילה (הלכות תפילה) אמר הרמב"ם שעצם המצווה היא להתפלל באופן שבה, הודאה, ובקשה, אבל את הנוסח סידרו רק אנשי כנסת הגדולה – כך גם כאן: משה תיקן שיש לברך באופן של הודאה על אכילה, אבל את המילים הספציפיות ניסחו אנשי כנסת הגדולה מאוחר יותר. זה מתאים למה שהרמב"ם אמר קודם שאנשי כנסת הגדולה תיקנו את נוסח כל הברכות והתפילות.

(2) משה אכן עשה נוסח, אבל לא את הנוסח שלנו: הוא נתן נוסח כשירד המן, אבל מאוחר יותר אנשי כנסת הגדולה "שיחזרו" או חידשו את הנוסח – כמו שחז"ל אומרים "שכתו וחזרו ויסדום". הפשט ב"משה רבינו תקנה" הוא שהוא לימד את ישראל לברך עם איזה נוסח, אבל אותו נוסח אינו הנוסח הנוכחי שלנו.

(3) אולי תקנת משה הייתה האופן של הודאה + בקשה: ברכת המזון היא בעיקר הודאה (להודות לה'), אבל יש בה גם בקשה – כמו למשל "יחזיר עבודתו למקומה" (בבונה ירושלים). זה מזכיר את כלל הרמב"ם בהלכות תפילה שתפילה צריכה להיות באופן של שבה, הודאה, ובקשה. אולי זו הייתה תקנת משה רבינו – שברכת המזון תכיל תמיד גם הודאה גם בקשה, כמו בתפילה.

(ב) שיטת הרמב"ן ומחלוקתו עם הרמב"ם:

הרמב"ן בהשגותיו אומר שלשון ברכת המזון אינו מן התורה, והנביאים תיקנו נוסח מסודר. שיטת הרמב"ן מנותחת בהקשר של מחלוקתו עם הרמב"ם לגבי הלל: הרמב"ם אמר שהלל לא יכול להיות מדאורייתא כי הלל נמצא בתהלים (שהוא מאוחר יותר משה). הרמב"ן השיב: מה הבעיה? – כמו שמשה רבינו תיקן ברכת המזון, קריאת שמע, תפילה, כך גם הלל יכול

להיות מדאורייתא אפילו אם דוד המלך עשה את הנוסח הספציפי מאוחר יותר.

החידוש: מהראיה של הרמב"ן רואים שהרמב"ן מבין "תיקן" כמשמעות עשיית נוסח – כי הוא מביא ראיה מתקנת משה לברכת המזון כדי להוכיח שאפשר שתהיה מצווה מדאורייתא אפילו כשהנוסח נעשה מאוחר יותר.

(ג) ראיה מ"כאמור פותח את ידך" שהנוסח אינו מקורי ממש:

הבית יוסף שואל: בנוסח שלנו של ברכת הזן כתוב "כאמור פותח את ידך" – אבל זה פסוק מתהלים, שנכתב על ידי דוד המלך, מאות שנים אחרי משה רבינו! איך זה יכול להיות בברכה שמשה רבינו תיקן? התירוץ הפשוט: החלק "כאמור פותח את ידך" משה אכן לא אמר – זו תוספת מאוחרת. (יש גם תירוץ ש"פותח את ידך" היה פתגם לפני תהלים, אבל זה לא הפשט הפשוט.)

(ד) "דוד ושלמה בנו" – לא ממש שני מתקנים:

איך נכנסים דוד ושלמה יחד כמתקני בונה ירושלים? ההסבר: "דוד ושלמה" לא פירושו ממש ששניהם ישבו ותיקנו נוסח. זה כמו שאומרים "אנשי כנסת הגדולה" או "בית דינו של שאול" – הכוונה לאותה תקופה, לרוח הדברים של אותו זמן. דוד העלה את ירושלים לבירה והביא את הארון לשם, שלמה בנה את בית המקדש – יחד הם הביאו לכלל ישראל את השיבות ירושלים, שגרמה לברכת "בונה ירושלים". זה יותר מדרש – רוח אותה תקופה, לא תקנה ספציפית של שניהם באופן אישי.

(ה) הטוב והמטיב – הרוגי ביתר:

את הברכה הרביעית "הטוב והמטיב" תיקנו חכמי המשנה. האירוע: אחרי חורבן בית שני, בעיר ביתר (שם בר כוכבא הוביל את מרידתו), הקיסר הרומי אדריאנוס הרג יהודים רבים. ההרוגים לא נקברו זמן רב. כשסוף סוף הותר לקבורם ("שניתנו הרוגי ביתר לקבורה"), תיקנו חכמי המשנה "הטוב והמטיב" – "הטוב" שהגופות לא נרקבו, "והמטיב" שאפשר היה לקבורם.

(ו) האופי הגלתי של הטוב והמטיב:

הברכה הרביעית היא "ברכה עלובה" – גלותית מאוד במהותה. הברכות הקודמות יש בהן לפחות קצת גאולה. אבל הטוב והמטיב תוקנה על ישועה מינימלית: כבר הרגו אותנו, אבל לפחות היה קצת רחמנות על הגופות. זו ברכה על "the less of the evils" – שמחים על חלק הישועה, אבל באופן מינימליסטי. זה מתאים לכלל שמברכים על הרע כשם שמברך על הטוב.

(ז) האופי האינדיבידואלי של הטוב והמטיב לעומת בונה ירושלים:

בבונה ירושלים מבקשים "major milestone" – גאולה כללית, בניין ירושלים. אבל הטוב והמטיב מדבר על נחמה והיזוק לאדם האינדיבידואלי – "הוא זן ומפרנס לכל אדם שבור". המילים בהטוב והמטיב – "רחמים, חן וחסד ורחמים, הצלחה, ברכה, ישועה, נחמה, פרנסה וכלכלה" – כולן דברים אינדיבידואליים. אם היה לך יום קצת יותר טוב, קצת שמחה בבית – זה המקום לשים את זה.

(ח) שכבות היסטוריות בברכת המזון – מקביל לתפילה:

כמו בשלוש התפילות מביאים שאברהם, יצחק, יעקב תיקנו אותן (אף שהרמב"ם מביא כנגד קרבנות), כך גם בברכת המזון יש שכבות היסטוריות: תחילה הקב"ה נתן לאכול (מן), אחר כך ארץ ישראל (ירושלה), אחר כך ירושלים (דוד המלך). כשאדם מברך, הוא חי את כל ההיסטוריה.

כל כך גדול. אבל מוסר ההשכל הוא שצריך ללמוד מההלכות לקחת ברכות יותר ברצינות.

[**הערה בצד:** קיים נוסח קצר של ברכת המזון (על יסוד מה שחז"ל עשו קיצורים לפועלים), שנבדק על ידי גדולי ישראל.]

הלכה ב': ברכת הארץ – נוסח, תוכן, ומשמעות

דברי הרמב"ם:

ברכת הארץ צריך לומר הודאה בתחילתה ובסופה, והחתימה היא "על הארץ ועל המזון". כל שלא אמר "ארץ חמדה טובה ורחבה" בברכת הארץ – לא יצא ידי חובתו. וצריך להזכיר בה ברית ותורה, וברית קודם לתורה.

פשט:

ברכת הארץ צריכה להכיל הודאה בתחילה ובסוף. חייבים להזכיר "ארץ חמדה טובה ורחבה", וגם ברית (מילה) ותורה – ברית לפני תורה.

חידושים וביאורים:

(א) "על הארץ ועל המזון" – למה מזון מוזכר שוב:

אף שכבר אמרנו ברכת הזון על המזון, המזון מוזכר שוב בחתימת ברכת הארץ. הפשט: "על הארץ ועל המזון" פירושו "על הארץ ועל המזון שלה" – המזון שבא מהארץ. הארץ מתוארת כי היא "טובה ורחבה" – היא מייצרת מזון.

(ב) הקושיה הגדולה: מה פירוש ברכת הארץ בחוץ לארץ?

כשהיודי יושב בחוץ לארץ ואין לו ארץ, מה תוכן ברכת הארץ? הארץ לא מייצרת את המזון שלו, הוא לא שם – מה חושבים כשאומרים "ארץ חמדה טובה ורחבה" באמריקה?

תירוץ הזוהר: הזוהר שואל את אותה קושיה ועונה שהכוונה "ארץ העליונה" – השכינה. אבל בפשט הפשוט הקושיה נשארת ללא מענה.

(ג) תירוץ אפשרי – ברכת הארץ היא ברכה על היהדות:

ברכת הארץ אינה סתם ברכה על חתיכת אדמה – זו ברכה על היהדות בכלל. הראיה: צריך להזכיר באותה ברכה: (1) **ארץ חמדה טובה ורחבה** – הארץ, (2) **ברית מילה** – הסימן הגופני, (3) **תורה** – התוכן הרוחני. אלה כל **"הסימנים הלאומיים"** – דברים שבהם יהודים מיוחדים מכל העמים: יש להם ארץ משלהם, גוף משלהם (ברית מילה), ותורה משלהם. אם כך, ברכת הארץ **כמעט כמו ברכת התורה** – ברכה על "אני יהודי, אני שייך לארץ ישראל", אפילו כשנמצאים פיזית בחוץ לארץ. זה קצת תירוץ על הקושיה – בחוץ לארץ אומרים ברכת הארץ כי מזכירים את כל הזהות היהודית.

(ד) "ארץ חמדה טובה ורחבה" – למה דווקא בגלות:

דווקא בגלות צריך לומר "ארץ חמדה טובה ורחבה" – **אסור לשכוח את ארץ ישראל שהייתה לנו.** הארץ שמוזכרת היא הארץ שמתגעגעים אליה, שגורשנו ממנה. זו לא "ארץ העליונה" – זו ארץ ישראל הממשית.

(ה) "לא יצא ידי חובתו" – מה פירוש זה?

הרדב"ז וראשונים אחרים אומרים בפירוש ש"לא יצא" לא פירושו שצריך לברך שוב – פירושו רק שלא עשה כמו שחז"ל אמרו, אבל בדיעבד יצא.

(ו) ברית קודם לתורה – ביאור הראב"ד:

הרמב"ם אומר שברית קודם לתורה. הראב"ד מסביר: ברית קודמת בזמן – הקב"ה כבר נתן ברית מילה לאברהם אבינו (פרשת לך לך), לפני מתן תורה.

(ז) שלוש עשרה בריתות בברית מילה – "מילת מנחה" (מילת מפתח):

בפרשת לך לך (בברית מילה) כתוב **שלוש עשרה פעמים** המילה "ברית". גם בסוף ספר דברים (בברית לתורה) כתוב שלוש עשרה פעמים "ברית".

[**דיגורסיה:** מוזכר מקור מר' **יצחק אייזיק טירנא** (או ראשוני אשכנז אחרים) ש"על הנסים" תוקן על ידי הישיבה בנהרדעא. ההסבר: יהודי ארץ ישראל ראו ששמחותיהם לא היו קיימות, אמרו שבח על ניסי ה'. לא בהכרח שדווקא אותם אנשים שראו את הניסים עשו את הנוסח – אלא הישיבה בנהרדעא ניסחה את הנוסח "על הנסים". זה משל לאיך "תיקנו" לא תמיד פירושו ממש אותם אנשים ספציפיים, אלא רוח אותה תקופה.]

הלכה א' (המשך): דין פועלים – עובדים שאוכלים אצל בעל הבית

דברי הרמב"ם:

פועלים שאוכלים מלחם בעל הבית – אינם מברכין לפניהם (לא עושים ברכה ראשונה), **ולאחר הסעודה עושים שתי ברכות בלבד** – ברכת הזון וברכת הארץ – **כדי שלא יבטלנו ממלאכתו בעל הבית. אבל אם הם אוכלים משלהם** (משלהם), **או שבעל הבית מיסב עמהם – מברכין ארבע ברכות כשאר כל אדם.**

פשט:

עובדים שמשולמים באוכל מבעל הבית, לא צריכים לעשות ברכה ראשונה, ואחרי האכילה אומרים רק שתי ברכות (הזון והארץ), כדי לא לבטל את זמן בעל הבית. אבל אם הם אוכלים משלהם, או שבעל הבית יושב איתם, מברכים ארבע ברכות מלאות.

חידושים וביאורים:

(א) קושיה על הפטור מברכה ראשונה:

ברכת המוציא היא חצי רגע! איך יכול בעל הבית הכי קמצן להתלונן על ברכה כל כך קצרה? התירוץ: לא רק הברכה עצמה. העובד צריך להיכנס לכוונו ראש, אולי לחשוב אם ידיו נקיות – כל ההליך לוקח זמן. בנוסף, ברכה ראשונה היא רק **מדרבנן**, והרבנן לא תיקנו למי שמתזיק באמצע עבודה. ברכה אחרונה (ברכת המזון) היא אבל **דאורייתא**, לכן אי אפשר לבטל לגמרי – רק לקצר לשתי ברכות.

(ב) איך בונה ירושלים נכנס לברכת הארץ (אצל פועלים):

כשהפועל אומר רק שתי ברכות, בונה ירושלים נכללת בברכת הארץ – "כולל בונה ירושלים בברכת הארץ". היסוד: בונה ירושלים בעצם מחוברת לברכת הארץ – זה כמו הבהרה או תנאי בברכת הארץ. זה מושווה ל"הביננו" בתפילה – שם שמים את כל הבקשות יחד בברכה אחת כשאין זמן, אבל התוכן נשאר.

(ג) שורש בונה ירושלים כברכה נפרדת:

בונה ירושלים מעיקרא אינה ברכה נפרדת – היא חלק מברכת הארץ. כשדוד ושלמה תיקנו אותה, הוציאו אותה כברכה נפרדת, כי יפה יותר לעשות ברכות נוספות. אבל אצל פועלים, שצריך לקצר, מחזירים אותה לברכת הארץ – כי זה המקום המקורי.

(ד) "בעל הבית מיסב עמהם" – שני פירושים:

(1) כשבעל הבית יושב איתם, הוא לא מקפיד על זמנם; (2) כשבעל הבית שם, הוא עצמו גם צריך לעשות ברכת המזון, כך שממילא אין ביטול. יכול להיות שניהם.

(ה) "והם היו אוכלים משלהם" – מוסר השכל:

כשעובדים אוכלים משלהם, אומרים חכמים: רשע כזה (בעל הבית שלא נתן לאכול) – תברך ברכה ארוכה! כלומר, כשבעל הבית לא משלם באוכל, אינך תחת לחץ הזמן שלו, ואתה מברך במלואו.

(ו) האם ההלכות רלוונטיות היום:

היום לא נוהגים כך, כי: (1) בעלי בתים לא מקפידים על דברים כאלה; (2) לא עובדים באינטנסיביות כמו פעם – פועל פיזי אכן לא היה לו רגע, אבל היום מדברים בטלפון בעבודה; (3) לא לוקחים ברכות מספיק ברצינות – חוטפים את כל ברכת המזון, כך שההבדל בין שתי ברכות לארבע ברכות לא

לעומת זאת, "תורה כולה נכרתה על שלש בריתות" – התורה בכלל רק שלוש פעמים "ברית".

[**דיגרסיה:** המושג של "מילת מנחה" (מילת מפתח) – מונח מחכמת המקרא של היום. פירושו שבפרשיות מסוימות בתורה מילה מסוימת חוזרת פעמים רבות כאמצעי סגנוני, לרמז משמעות מיוחדת. דוגמאות: (1) "טוב" בבראשית א' – "וירא כי טוב" חוזר, (2) "כהן" בפרשת חוקת – שבע פעמים, (3) "נרות" במנורה, (4) הזוהר גם סופר חשבונות כאלה. הפשט: כשהתורה כותבת שלוש עשרה פעמים "ברית" בפרשה אחת, היא רוצה לרמז שברית היא "חשובה פי שלוש עשרה" – משהו חשוב במיוחד.]

ח) ברית מילה חשובה יותר מתורה?

לברית מילה יש שלוש עשרה בריתות, ולכל התורה כולה רק שלוש. בוודאי לא אומרים שברית חשובה יותר מתורה – ברית מילה עצמה אנו מחויבים רק כי כתוב בתורה. אבל במובן מסוים יש לברית מילה חשיבות לפני התורה – זה מדרש שיש לו משמעות עמוקה יותר.

ט) הירושלמי – תורה צריכה להיות סמוכה לארץ:

הרמב"ם מביא ירושלמי: ר' יוסי ברבי בון אמר, למה צריך לסמוך תורה לברכת הארץ? כדי שאף אחד לא יאמר שארץ בלי תורה שווה משהו. התורה היא תנאי בארץ ישראל. אם יש ארץ בלי תורה, היא הופכת למערות (חורבן). ברכת הארץ לא פירושה סתם ארץ, אלא ארץ יהודית שהולכת עם תורה ועם ברית.

הלכה ב' (המשך): ברכה שלישית – בונה ירושלים

דברי הרמב"ם:

ברכה שלישית פותח בה "רחם ה' אלקינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך", או "נחמנו ה' אלקינו בירושלים עירך". ומסיים "בונה ירושלים" או "מנחם עמו בבנין ירושלים". וכל מי שאינו אומר מלכות בית דוד בברכה זו – לא יצא ידי חובתו.

פשט:

הברכה השלישית מתחילה בבקשה על רחמנות/נחמה לכלל ישראל ולירושלים, ומסיימת ב"בונה ירושלים". ים" או "מנחם עמו בבנין ירושלים". חייבים להזכיר מלכות בית דוד.

חידושים וביאורים:

א) רחם vs. נחם – שני נוסחאות, שתי משמעויות:

בגמרא יש שתי אפשרויות לפתיחה:

- "רחם ה' אלקינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך" – פירושו: ליהודים יש הרבה בעיות (גורל, חיים, זיווגים, רפואות, ישועות), הם צריכים רחמנות; ירושלים בחורבן, צריכה רחמנות. זו בקשה רחבה – רחמנות לפני צרה.

- "נחמנו ה' אלקינו בירושלים עירך" – פירושו: הצרה שלנו היא ספציפית שאין לנו ירושלים; נחם אותנו על ידי שתתן לנו ירושלים. זו נחמה אחרי צרה – יותר ספציפית.

ב) שבת – נחם: הפשטות בגמרא משמע ששבת צריך לומר "נחם" במקום "רחם", כי שבת היא יותר זמן של נחמה.

ג) "נחמנו" מראה שישראל וירושלים צריכים להתאחד: הנוסח "נחמנו" מראה שישראל עמך וירושלים עירך יתאחדו – זה עיקר הנחמה.

ד) מלכות בית דוד – לא יצא ידי חובתו:

הרמב"ם פוסק שמי שלא מזכיר מלכות בית דוד בברכה השלישית, לא יצא. רש"י בברכות אומר: "שאינן נחמה גמורה אלא בחזרת מלכות בית דוד". ירושלים בלי מלכות בית דוד אינה בשלמות. אם אין מלכות בית דוד, עדיין צריך רחמנות, עדיין צריך נחמה. סתם מדינה בירושלים בלי מלכות דוד אינה הסוף.

ה) חקירה: ירושלים ומלכות בית דוד – דבר אחד או שניים?

האם ירושלים ומלכות בית דוד הם שני מילים נרדפות או שני דברים נפרדים? מה היה קורה אם חס ושלום בונים מלכות בית דוד בטבריה במקום ירושלים? דוד המלך עצמו היה מלך בחברון שבע שנים לפני שבא לירושלים.

המסקנה: הם שני דברים נפרדים אבל מחוברים. "בונה ירושלים" פירושו בפשטות בניין העיר ובית המקדש. "מלכות בית דוד" פירושו המלוכה שמנהיגה משם. אפשר לבקש ירושלים בלי מלכות דוד (כמו מלכות ישראל בשומרון), לכן צריך להזכיר ספציפית מלכות בית דוד.

ראיה: בשמונה עשרה יש אכן שתי ברכות נפרדות – "בנה ירושלים" ו"את צמח דוד עבדך" – שמראה שהם שני עניינים. אבל בבונה ירושלים אומרים גם "וכסא דוד עבדך מהרה לתוכה תכין" – שמים את זה יחד. היו אפילו נוסחאות שהיו להן רק ברכה אחת לשניהם.

ו) דוד ושלמה לא תיקנו את הנוסח, אלא את הענין:

דוד ושלמה, שתיקנו את הברכה השלישית, לא התפללו על תפארת מלכות בית דוד – הם התפללו על הצלחה או נצחיות. מכאן רואים שהם לא תיקנו את הנוסח, אלא את הענין (תירוץ הרמב"ן). עד זמן דוד אמרו סתם "ה' יעזור ויצליח", ומאוחר יותר הוסיפו מלכות בית דוד.

ז) הנוסח המקורי של בונה ירושלים בזמן בית המקדש:

בשם הרמב"ן: בזמן דוד ושלמה, כשבית המקדש עדיין עמד, הנוסח לא היה "בונה ירושלים" (בקשה), אלא שבח – תודה שיש בית המקדש. רק אחרי החורבן שינו את זה לבקשה.

הלכה ב' (המשך): נוסח לשבת בברכה שלישית

דברי הרמב"ם:

בשבת מתחיל "רחם ה' אלקינו" או "נחמנו", ומסיים "מנחם עמו בבנין ירושלים" או "בונה ירושלים". באמצע אומר: "אלקינו ואלקי אבותינו רצה והחליצנו ה' אלקינו במצותיך ובמצות יום השביעי הזה הגדול והקדוש הזה, כי יום זה גדול וקדוש הוא לפניך לשבות בו ולנוח בו באהבה כמצות רצונך".

פשט:

בשבת מוסיפים באמצע הברכה השלישית בקשה מיוחדת – "רצה והחליצנו" – על מנוחת שבת.

חידושים וביאורים:

א) "והחליצנו" – מילה נדירה:

"והחליצנו" פירושו להרגיע, לחזק, להרגיש טוב. זה בא מהלשון "חיים שחילץ עצמות" (= חיים שהגוף עובד איתם, נמצא במיטבו). אולי פירושו שיהיה לנו נשמה יתירה – "שבת וינפש" – שהגוף יעבוד עם הנשמה, לא רק רעיונות טובים אבל בלי אנרגיה.

[**דיגרסיה:** שבת סוף סעודה, כשמברכים אחרי צ'ולנט, זה דווקא לא "חיים של חילוף עצמות" – מבקשים שתהיה נשמה יתירה, "שאינה לא אכילה ולא שתיה ולא אנחה" – שלא נאכל כל כך הרבה צ'ולנט.]

ב) נוסח הרמב"ם vs. הנוסח שלנו:

נוסח הרמב"ם מתחיל "אלקינו ואלקי אבותינו רצה והחליצנו" – אנחנו לא אומרים "אלקינו ואלקי אבותינו", אנחנו אומרים ישר "רצה והחליצנו". גם, נוסח הרמב"ם קצר יותר – הנוסח שלנו ארבע פעמים יותר ארוך אבל אומר את אותו דבר.

ג) "ואל יהי צרה ויגון ביום מנוחתנו": הנוסח שלנו יש בו בקשה "ואל יהי צרה ויגון ביום מנוחתנו" – זה נוסף בנוסח שלנו.

ד) כלל הגמרא – "מתחיל בנחמה ותותם בנחמה":

טובים לעמו ישראל לששון ולשמחה". בראש חודש – "ברוך שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון" – בלא חתימה, ומתחיל ברכה רביעית. "ואם לא נזכר עד שהתחיל ברכה רביעית – גומרה" בראש חודש, "וכן בחולו של מועד ובחנוכה ופורים" – לא צריך לחזור.

פשט:

כששוכחים להזכיר שבת/יום טוב בברכת המזון: אם נזכרים לפני ברכה רביעית, עושים ברכה מיוחדת. בשבת/יום טוב – עם חתימה; בראש חודש – בלי חתימה. אם כבר התחילו ברכה רביעית: בשבת/יום טוב צריך לחזור; בראש חודש, חול המועד, חנוכה, פורים – לא.

חידושים וביאורים:

(א) "לאות ולברית קודש" – שבת כבירת:

הנוסח "לאות ולברית קודש" בשבת הוא מקור חזק ששבת עצמה היא ברית קודש. הביטוי "ברית קודש" מתייחס כאן לשבת, לא לברית מילה. זה מתאים ל"לאות היא" (שמות ל"א, י"ג). הביטוי "ברית קודש" כפי שמשמשים בו בלשון יומיומי (ברית קודש = ברית מילה) הוא למעשה לא הפשט העיקרי – המקור העיקרי של "ברית קודש" הוא שבת.

(ב) למה אפשר להוסיף ברכה בשבת/יום טוב?

בדרך כלל אסור להוסיף ברכות, אבל כאן עושים ברכה מיוחדת כששכחו. התירוץ: יכול להיות שבמקור שבת באה עם ברכה נוספת (כמו מקדש השבת), רק שהחכמים שילבו אותה בבונה ירושלים. אם שכחו, עושים את הברכה הנוספת המקורית.

(ג) למה ראש חודש בלי חתימה – ההבדל בין שבת/יום טוב לראש חודש:

למה לראש חודש אין חתימה כמו שבת/יום טוב? **שבת ויום טוב יש בהם חיוב סעודה** – חייבים לאכול. לכן ברכת המזון של שבת/יום טוב היא מטבע משלה עם תוספות, וכששוכחים, עושים ברכה מלאה עם חתימה. **ראש חודש אין בו חיוב סעודה** – אסור בתענית (אסור להתענות), אבל לא להתענות ולאכול סעודה זה דבר אחר. אפשר לאכול מעט, פירות – זו לא קביעות סעודה. לכן לראש חודש אין מטבע משלו של ברכת המזון, והברכה היא רק בלי חתימה.

(ד) היסוד: לשבת יש "ברכת מזון שבתית":

ההבדל העיקרי: **שבת ויום טוב יש להם ברכת מזון משלהם** – המטבע שטבעו חכמים אומרת שכל תפילה/ברכה של שבת צריכה להיות עם תוספות. ממילא, כששוכחים, צריך לחזור (או לעשות ברכה מיוחדת). **ראש חודש, חול המועד, חנוכה, פורים** – אין פשט שהיום יש מטבע אחר של ברכת המזון, כי אין חיוב סעודה. לכן, אם שכחו, גומרה – מסיימים ולא צריך לחזור.

(ה) פורים – קושיה על היסוד:

לפורים יש חיוב משתה ושמחה – למה הוא באותה קטגוריה כמו ראש חודש? **חיוב משתה ושמחה אולי לא ברור שהוא חיוב סעודה עם פת (לחם), ולכן זה לא מספיק כדי ליצור מטבע משלו של ברכת המזון.**

(ו) מחלוקת רמב"ם וראב"ד – עד מתי אפשר לחזור:

הרמב"ם סובר: ברגע שהתחילו ברכה רביעית (הטוב והמטיב) – "ברוך אתה" – הוא פוסק, לא צריך לחזור לראש. **הראב"ד** חולק. **הרמב"ם** אומר שהראב"ד טעה. הרמב"ם מביא ראיה: מי שרגיל לומר תחנון אחרי תפילה ושכח משהו בתפילה – הוא לא יכול לחזור לעבודה (רצה), כי תחנון הוא כבר שלב חדש. כך גם: אף שהטוב והמטיב אינו מדאורייתא, אבל זה חלק מהברכה (הרגילות), וברגע שהתחילו אותו, אי אפשר לחזור.

הראב"ד היה מודה שכשסיימו לגמרי (אחרי יהי רצון או אחרי כל הבקשות), אי אפשר יותר לחזור. אבל כל עוד מחזיקים עדיין באמצע – אפילו בברכה רביעית – עדיין אפשר לחזור לתחילת בונה ירושלים (לא לראש, אלא לברכה שלישית).

מתחילים בנחמה (או רחם) ב"רצה והחליצנו", ומסיימים בנחמה. הנוסח שלנו מתאים לירושלמי – מסיימים "ברוך אתה ה' מנחם ציון" במקום לומר שוב "ונחם ירושלים".

הלכה ב' (המשך): תוספות – יעלה ויבוא, על הנסים, סדר ההזכרות

דברי הרמב"ם:

מוסיף באמצע ברכה שלישית (בונה ירושלים) יעלה ויבוא ביום טוב וראש חודש. בחנוכה ופורים מוסיף מעין המאורע – על הנסים – בברכת הארץ, כדרך שמוסיפין בתפילה. ויום טוב וראש חודש שחל להיות בשבת – מזכיר של שבת תחילה ואחר כך של יום טוב. ואם ראש חודש שבת חל להיות בשבת (בזמן חנוכה) – מזכיר על הנסים בברכת הארץ, ואחר כך רצה, יעלה ויבוא ונחמה.

פשט:

ביום טוב וראש חודש מוסיפים יעלה ויבוא בברכת בונה ירושלים. בחנוכה ופורים מוסיפים על הנסים בברכת הארץ. כשיש כמה הזכרות, יש סדר: שבת קודם, אחר כך יום טוב/ראש חודש, ועל הנסים בא בברכת הארץ בנפרד.

חידושים וביאורים:

(א) למה יעלה ויבוא דווקא בברכת בונה ירושלים?

כמה תירוצים:

1. **ברכת בונה ירושלים היא מקום הבקשות** – כמו בשמונה עשרה, שבקשות באות בברכות האמצעיות. ברכת בונה ירושלים מסתיימת ב"אל תצרכנו ואל תכלימונו" – זו ברכה עם אופי של בקשה. יעלה ויבוא היא גם בקשה ("יעלה ויבוא ויגיע... זכרונו"), ממילא שייכת לבקשות.
2. **הקשר התוכני לירושלים** – יעלה ויבוא מדברת על "זכרון משיח בן דוד עבדך, וזכרון ירושלים עיר קדשך, וזכרון כל עמך בית ישראל" – יש לזה קשר ישיר למלכות בית דוד ולירושלים.
3. **זה דומה לרצה בשמונה עשרה** – בתפילה יעלה ויבוא נכנס לרצה, שהוא גם "דבר של עבודה" – מבקשים על חזרת העבודה לירושלים.
4. **למה לא בברכה רביעית?** – כי ברכה רביעית היא רק דרבנן – זה לא המקום הנכון להזכרה כזו.

(ב) למה על הנסים בברכת הארץ ולא בבונה ירושלים?

ההבדל היסודי: **על הנסים היא הודאה** – מודים על ניסים, לכן צריך להצמיד אותה לנוסח של הודאה. **ברכת הארץ מתחילה ב"מודים אנחנו לך"** – זו ממש ברכת הודאה. לכן על הנסים שייכת שם. זה מקביל לתפילה, שעל הנסים נכנס למודים (הודאה), לא לברכת בקשה. **משא"כ יעלה ויבוא היא בקשה, ממילא שייכת לבונה ירושלים שהוא מקום הבקשות.**

(ג) הקשר בין שבת לירושלים:

שבת היא "מקדש בזמן" – קדושה בזמן, מקביל לירושלים שהיא קדושה במקום. זה נותן קשר עמוק יותר למה הזכרות שבת נכנסות בבונה ירושלים.

(ד) נוסח ברכת בונה ירושלים – ערבוב נוסחאות:

הסידור שלנו הוא "סתם מעורבב" – הגמרא עושה הבחנה בין נוסחאות: אפשר להתחיל "רחם נא" או "ורצה והחליצנו", ואחר כך להמשיך. אבל בסידורים שלנו זה מעורבב. ביעלה ויבוא כן לקחו את הנוסח "אלוקינו ואלוקי אבותינו", אבל ברצה אמרו שלא לומר "אלוקינו ואלוקי אבותינו".

הלכה ב' (המשך): שכח ולא הזכיר – דינים של שכחת הזכרות

דברי הרמב"ם:

"שכח ולא הזכיר בשבת או ביום טוב קדושת היום – אם נזכר קודם שיאמר ברכה רביעית" – בשבת אומר: "ברוך אשר נתן שבתות מנוחה לעמו ישראל לאות ולברית קודש". בימים טובים: "ברוך אשר נתן ימים

מטבע שטבעו חכמים על זה. לא צריך ברכה קבועה, אלא אפשר וצריך לומר מחמאות וברכות לבעל הבית.

ב) נוסח בבית האבל – צידוק הדין בתוך הברכה:

נוסח בית האבל מוסבר בפשט עמוק:

- "המלך החי" – הקב"ה עדיין חי, אפילו כשאותו אדם נפטר.

- **אל אמת, ד

יין אמת, שופט בצדק** – זה צידוק הדין, הקב"ה צודק.

- "שליט בעולמו לעשות כרצונו" – לא שהקב"ה היה חייב לעשות, הוא עשה כי רצה כך, הוא צודק, יש לו היכולת.

- "שאנחנו עבדיו ועמו" – הוא נשאר אלוקים בחיינו, אנחנו עבדיו.

- "ועל הכל אנו חייבים להודות לו ולברכו" – בכל מצב יש מקום להודות. זה היסוד של "חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה" – צריך להודות אפילו כשקשה.

ג) הטעם של ברכה רביעית מואר על ידי בית האבל:

נוסח בית האבל מתאים מאוד לטעם ברכה רביעית בכלל: להביע הכרת תודה אפילו כשקשה. זה עיקר "הטוב והמטיב" – להכיר בטובת ה' בכל המצבים. הנוסח מובא בתוספות רי"ד, במנהגי אשכנז, וגם בטור.

הלכה ג' (המשך): ברכת חתנים אחר ברכת המזון

דברי הרמב"ם:

"ובבית חתנים מברכין ברכת חתנים אחר ארבע ברכות אלו בכל סעודה וסעודה שאוכלין שם." הרמב"ם אומר אחת מברכת חתנים (לא שבע).

"ואימתי מברכין ברכות אלו? ומי מברך אותן? לא עבדים ולא קטנים."

"אם היה אלמן שנשא אלמנה – מברכין אותה ביום ראשון בלבד. ואם

היה בחור שנשא אלמנה, או אלמן שנשא בתולה – ברכה זו עושין כל

שבעת ימי המשתה." "ברכה זו שמוסיפין בבית חתנים היא ברכה

אחרונה משבע ברכות של נישואין." "במה דברים אמורים? שהיו

האוכלין הן שעמדו בברכת נישואין ושמעו הברכות. אבל אם היו

אוכלין אחרים שלא שמעו ברכת נישואין בשעת נישואין – מברכין

בשבילן אחר ברכת המזון שבע ברכות כדרך שמברכין בשעת

נישואין." "וצריך שיהיו עשרה בברכת חתנים, והחתנים מן המניין."

פשט:

ברכת חתנים היא תוספת לברכת המזון בבית חתנים. באלמן עם אלמנה – רק יום אחד; בבחור עם אלמנה או אלמן עם בתולה – כל שבעת הימים.

כשהעשרה כבר שמעו את שבע הברכות בחופה, אומרים רק ברכה אחת (האחרונה משבע). כשיש אנשים חדשים (פנים חדשות) שלא שמעו, אומרים את כל שבע הברכות. צריך עשרה אנשים, והחתן נספר עמם.

חידושים וביאורים:

א) ברכת חתנים היא תוספת לברכת המזון, לא הלכה נפרדת:

הרמב"ם מניח את הלכות ברכת חתנים כאן בהלכות ברכות (לא רק בהלכות אישות) כי זה מחובר לברכת המזון – זו תוספת לארבע הברכות. ההלכות האמיתיות של שבע ברכות של נישואין נמצאות בהלכות אישות, אבל הרמב"ם מזכיר את זה כאן כי זה חלק מסדר ברכת המזון.

ב) "לא עבדים ולא קטנים" – הכשרה מיוחדת בברכת חתנים:

עד עכשיו הרמב"ם לא אמר שעבדים וקטנים לא יכולים לברך בברכת המזון. כאן אולי יש ענין של כבוד הציבור – בברכת חתנים, שהיא ברכה ציבורית עם עשרה אנשים, יש הכשרה מיוחדת.

ג) המקור של "פנים חדשות":

כשהעשרה כבר שמעו את הברכות בחופה, אומרים רק ברכה אחת (האחרונה). רק כשאדם חדשים שעדיין לא שמעו, אומרים את כל

הלכה ג': ברכה רביעית – הטוב והמטיב, שלוש מלכיות

דברי הרמב"ם:

ברכה רביעית – הטוב והמטיב. צריך שיאמר בה שלוש מלכיות. הנוסח כולל "המלך הטוב והמטיב לכל", "מלך העולם", ו"הוא ימלוך עלינו לעולם ועד".

פשט:

בברכה רביעית צריך להזכיר מלכות שלוש פעמים. זו תקנה מיוחדת לברכה.

חידושים וביאורים:

א) למה שלוש מלכיות?

כמה הסברים:

1. "ה' מלך, ה' מלך, ה' ימלוך לעולם ועד" – "היה, הוה, ויהיה" – עבר, הווה, עתיד. אבל זה לא בהכרח הפשט כאן.

2. התירוץ הפשוט (מראשונים): שלוש הברכות הראשונות לא אומרות מלכות (חוץ מברכה ראשונה שאומרת "אלוקינו מלך העולם"). שתי הברכות האחרונות (ברכת הארץ ובונה ירושלים) אין בהן מלכות. לכן בברכה רביעית השלימו בשלוש מלכיות – אחת לגופה (לברכה רביעית עצמה) ושתיים לאלו שחסרות.

3. "לא להשוות מלכות דארעא למלכותא דרקיעא" – חידוש חשוב (מובא בספר משנה): בברכת בונה ירושלים מדברים על מלכות בית דוד. לא רצו להכניס מלכות שמים שם, כדי לא להשוות מלכות ארצית למלכות שמימית. לכן הניחו את כל הזכרות המלכות בברכה רביעית, שם ברור שמדברים רק על מלכות שמים.

ב) מוסר ההשכל של שלוש מלכיות:

בברכת המזון עוברים פרוגרסיה – תחילה הקב"ה כמו "אבא טוב שנותן לחם" (ברכה ראשונה), אחר כך "גגל שנותן ארצות" (ברכת הארץ), אחר כך "בונה ירושלים" (ברכה שלישית), ובברכה רביעית מחזירים לו מלכות – מכירים שהוא מלך העולם. מלכות היא מדרגה גבוהה יותר. יהודי שיש לו קרבה אמיתית לה', צריך לחשוב: עכשיו אין לנו מלכות בית דוד, אבל הקב"ה הוא המלך שלנו. הוא נשאר מלך אפילו בגלות.

הלכה ג' (המשך): תוספות בברכה רביעית – ברכת בעל הבית, בית האבל, בית חתנים

דברי הרמב"ם:

"שבחא דאורחא אצל בעל הבית" – מוסיף בברכה רביעית ברכה לבעל

הבית. הרמב"ם נותן הצעה לנוסח, אבל לפי הרמב"ם אפשר לחבר

נוסחאות משלו, כי על זה אין ענין של מטבע שטבעו חכמים.

בבית האבל – מוסיפים בברכה רביעית נוסח מיוחד: "המלך החי הטוב והמטיב, אל אמת, דיין אמת, שופט בצדק, האומר לעולמו די, שליט בעולמו לעשות כרצונו, שאנחנו עבדיו ועמו, ועל הכל אנו חייבים להודות לו ולברכו", ומוסיפים "הרחמן הוא ינחם אבלים אלו".

בבית חתנים – מברכין ברכת חתנים אחר ברכת המזון.

פשט:

ברכה רביעית היא המקום שמוסיפים תוספות מיוחדות לפי המצב – אצל בעל הבית, אצל אבל, אצל חתן.

חידושים וביאורים:

א) ברכת בעל הבית – אין נוסח קבוע:

הרמב"ם נותן הצעה לנוסח, אבל הוא מבין מהגמרא שלא חייבים בנוסח קבוע. הראיה: בגמרא ר' יוחנן אומר נוסח אחד, ור' יהודה (או ר' יוסף) "מוסיף בדברים" – אפשר להוסיף. הרמב"ם מבין את זה שלא פירושו שצריך לומר את הנוסח, אלא שאפשר להוסיף נוסח משלו. ממילא אין

שבע. כל שבעת הימים צריך להיות פנים חדשות – אלו ששמעו כבר בחופה לא יכולים לעשות שוב.

ד) "בית חתנים" – אוהל החתן:

"בית חתנים" פירושו בדרך כלל האוהל (אוהל) שהחתן הקים בבית חמו לעשות שם את הסעודה.

ה) החתן מן המניין:

החתן נספר כאחד מהעשרה. לא צריך עשרה מלבדו.

ו) ברכת המזון הפכה ל"הזדמנות תפילה":

ברכת המזון התפתחה להיות יותר מסתם תודה על אכילה – היא הפכה להזדמנות נוספת של תפילה. בדרך כלל היינו חושבים שכל התוספות (יעלה ויבוא, על הנסים, שבע ברכות) שייכות לתפילה (שמונה עשרה).

אבל ברגע שהוספו בונה ירושלים וענינים אחרים, ברכת המזון הפכה לפלטפורמה לכל מיני תוספות. בנוסף: ברכת המזון יותר מתפילה מדאורייתא – יש לה מקור מדאורייתא, ובהיבטים מסוימים היא אפילו חזקה יותר מתפילה. לכן זה מקום מתאים לתוספות כאלה.

נוסחאות של ברכת המזון – נוסחאות קצרות יותר

חידושים:

א) הנוסחאות הארוכות בסידורים נוספו מאוחר יותר:

הנוסחאות שנמצאות בסידורים נוספו הרבה יותר מאוחר – "זה הדפיס הדפוס", כלומר שדורות מאוחרים הוסיפו. לראשונים היו נוסחאות הרבה יותר קצרות. גדולי ישראל כבר הורו לעשות נוסחאות קצרות יותר.

[דיגרסיה: הנהגת החזון איש – אכילה בלי ברכה:

החזון איש היה אוכל הרבה פעמים בלי ברכה, כי הוא סבר שאין לו כוח להיות בכוונה (קדושה) בברכה, והוא לא רצה לומר ברכה בלי כוונה. זה מראה רצינות אדירה. לאכול צריך – אין שאלה. ברכה ראשונה היא מדרבנן, וכשלא יכול, לא יכול. אבל ברכת המזון דאורייתא הוא כנראה ניסה לעשות – אולי אמר משהו כמו "ברוך רחמנא דהאי פיתא" (ברכה קצרה בלי שם ומלכות), אולי פחד משם ומלכות בלי כוונה. האיסור של אכילה בלי ברכה (כאילו גזל את הקב"ה) הוא כשיכול לומר ברכה – כשלא יכול, זו מציאות אחרת.]

ברכות במחשבה – שיטת הרמ"א

חידושים:

א) הרמ"א: יוצא בדיעבד בברכות במחשבה:

הרמ"א אומר שיוצא בדיעבד בברכות במחשבה (בלי לומר בקול). השולחן ערוך (סימן ק"י) אומר את זה במפורש. אולי החזון איש כן אמר במחשבה.

ב) "כיוון בליבו" – לחשוב במילים vs. במושגים:

כשהרמ"א אומר "כיוון בליבו", הוא מדבר דווקא לאנשים שחושבים באותיות/מילים – אדם כזה חושב "השם, הזן, המלך" – הוא מנסח את הברכה בראשו. אבל אנשים אחרים חושבים במושגים או ברגשות – כשאומרים להם "תודה לה'", הם חושבים על הרגש של "הכרת תודה", לא על המילים "ברוך אתה ה'". זה גם סוג של "מכוון בליבו" – רגש של הכרת תודה.

ג) האם "רגש" מספיק?

אם לאדם יש רגש של "וואו, תודה רבה" או "הכרת תודה" – לכאורה לא, כי צריך שם ומלכות (להזכיר את שם הקב"ה). אבל עצם הרגש של הכרת תודה לא לזלזל בו – זה סוג של כוונה בליבו.

שיכור וברכת המזון – פורים

חידושים:

א) שיכור רשאי לברך ברכת המזון:

זה דין ברור ללא ספק. בתפילה הרמב"ם אמר ששיכור אסור להתפלל, אבל בברכת המזון הוא מותר.

ב) פורים ושיכור:

פורים יש בו חיוב של משתה ומשתה, אבל "משתה ומשתה" לא בהכרח קשור לפת (לחם) – אפשר לקיים משתה בלי לחם. לכאורה יוצא ששיכור לא צריך לחזור על ברכת המזון (כי לפורים אין חיוב סעודה עם פת). הרמ"א אומר שאפשר להוסיף חשבון לפורים, אבל הוא לא דיבר ספציפית על שיכור.

ג) הזוהר יש בו שיחה ארוכה ויפה למה שיכור רשאי לברך – ספציפית למה הוא רשאי לברך על יין.

[דיגרסיה: ברכת המזון היא כמו שמונה עשרה שלמה – יש בה בקשה, שבה, כמעט הכל. אם שיכור אפשר לעשות ברכת המזון דרשה ארוכה.]

שכח לברך – חוזר ומברך כל זמן שלא נתעכל

דברי הרמב"ם:

אם נזכר קודם שיתעכל המזון במעיו – חוזר ומברך. "בירכתי או לא בירכתי" – חוזר ומברך, כי עדיין לא נתעכל המזון במעיו, כי אז לא הרגיש רעבון.

פשט:

מי ששכח לברך – אם הוא נזכר לפני שהאוכל מתעכל בבטן – צריך לחזור ולברך. אפילו כשמסופק אם בירך או לא – חוזר ומברך, כי ברכת המזון היא דאורייתא.

חידושים וביאורים:

א) "פעמיים נאכל":

האוכל נאכל פעמיים: פעם אחת בפה (עם שיניים), ופעם נוספת בבטן (מערכת העיכול, "גם שם שיניים בפנים"). השיעור של כדי עיכול הוא עד שהבטן מסיימת ל"אכול".

ב) ר' מני – מסופק:

הרמב"ם מביא את הדין של ר' מני – לא רק מי ששכח, אלא אפילו מי שלא יודע ומסופק ("בירכתי או לא בירכתי") – חוזר ומברך. הסימן שעדיין לא נתעכל הוא שלא הרגיש רעבון – כל זמן שעדיין שבע, חייב לברך.

ג) כלל: חייב לברך כל זמן ששבע. אבל כשהאוכל כבר התעכל – זה נגמר, אי אפשר יותר לברך.

[דיגרסיה: "תודה לבורא" – הכרת תודה יהודית פשוטה]

כשאדם אוכל דבר טוב והוא אומר "אוי, תודה לבורא" – ברור שזה דבר טוב. הוא בוער באהבה לה'. הוא יהודי פשוט שמזכיר את ה' כל הזמן. "תודה" מדברת ביידיש – הוא אומר לך תודה.

"יישר כוח" לה' זו בעיה כי הקב"ה לא צריך כוח – אבל זה הפך לשם משאל (ביטוי מטאפורי) ל"תודה".

למה חז"ל עשו נוסח הברכות: כשמדברים לה', צריך לזכור שהוא לא החבר שלך – לא לשון סלנג (לשון לא פורמלית). לכן חז"ל תיקנו נוסח הברכות – כי בלי זה אנשים היו אומרים "תודה רבה השם" או "תודה לבורא". הנוסח נותן צורה הולמת, מכובדת להכרת תודה.

עד כאן הלכות ברכת המזון פרק ב'.

תמלול מלא

הלכות ברכות פרק ב' – סדר ברכת המזון

הלכה א': ארבע הברכות של ברכת המזון

דובר 1:

רבתי, אנחנו לומדים הלכות ברכות בספר אהבה של הרמב"ם, ואנחנו מחזיקים בברכת המזון, פרק ב', הפרק השני. אנחנו הולכים ללמוד כאן את הנוסח של ברכת המזון, את הסדר שאנחנו מברכים.

טוב, זה העיקר. אומר הרמב"ם... התכוונתי לומר בקיצור, כי זה המשך של הפרק הראשון, שלמדנו שמדאורייתא יש רק דבר אחד, זה מדאורייתא, כן? המצווה של "ואכלת ושבעת וברכת", ועל זה הוא מתחיל לכאורה עם זה. זו הנקודה. כן.

אז אומר הרמב"ם, הלכה א', אומר הרמב"ם: **"סדר ברכת המזון כך הוא"**. מה הסדר של ברכת המזון? מה מברכים? אומר לנו כאן הרמב"ם, יש ארבע ברכות. הוא לא אמר שיש ארבע ברכות? לא, הוא הזכיר זאת, כי הוא דיבר על כך שאומרים אמן בשלישית, כי זה רק מקורי, אבל זה קצת הפוך.

אומר הוא כך, יש ארבע ברכות. **"הראשונה היא ברכת הזן"**, הברכה הוודאית, הברכה על שהקב"ה האכיל אותנו, "זן" אותנו. כאן באות עוד ברכות מעניינות, שנראה מאוחר יותר למה הן נוספו לברכת המזון. **"ברכת הארץ"**, ברכה להודות להקב"ה על ארץ ישראל. **"בונה ירושלים"**, ברכה או תפילה, על ירושלים. ספציפית, הוא אומר שהמתנה הראשונה היא ארץ ישראל, החשובה יותר מזה היא ירושלים. והברכה הרביעית היא **"הטוב והמטיב"**, להודות להקב"ה על ניסים, שהרמב"ם הולך עכשיו לומר מי תיקן מה.

מי תיקן את הברכות

אומר הרמב"ם, **"ברכה ראשונה, משה רבנו תקנה"**. כשמשה רבנו אמר **"ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך"**, הוא אמר לברך. אני לא יודע אם הוא מתכוון לומר שמשה עשה את הנוסח. אני לא מאמין שהרמב"ם היה אומר שמשה רבנו עשה את הנוסח. אבל תקנת הברכה, זה **"ואכלת ושבעת וברכת"**, או אולי האופן... הוא לא אומר שהקב"ה ציווה אותנו **"ואכלת ושבעת"** זו מצווה. **"משה רבנו תקנה"** אולי כן, אולי הסדר שצריך...

דובר 2:

לא, אבל אתה צודק שאמרת שהוא לא מתכוון לנוסח. הוא מתכוון לזה, כמו שהרמב"ם אומר, כלומר הרמב"ם לא אומר, אבל חז"ל לא מתכוונים לנוסח, כי את הנוסח הוא אמר שאנשי כנסת הגדולה עשו. נכון, נכון, אז יכול להיות ש"תקנה" פירושו... איך אנחנו מברכים, כי עצם הברכה הוא אמר שהמצווה **"ואכלת"**, אז משהו עוד קצת. כמו בתפילה הוא אמר שצריך להיות באופן הודאה ובקשה למשל, משה רבנו כבר... התקנה היא רק איך לומר את הנוסח. בוא נראה.

דובר 1:

לא, אה, אבל זה לא מסתדר, כי אם משה רבנו מתכוון לתקנה זה לא הגיוני, כי הקב"ה, כלומר, זו מצוות מן התורה.

דובר 2:

לא, זה מה שאני אומר, אם זו תקנה כשהוא אמר **"וברכת את ה' אלקיך"**, שהקב"ה ציווה, זה נעשה מצווה, משה רבנו היה המעביר. מניחים שתקנה היא שהוא תיקן את האופן איך צריך לומר את זה. מאוחר יותר אנשי כנסת הגדולה עשו את הנוסח.

דובר 1:

לא, אני אומר, בתפילה היה לנו מהלך. בתפילה אמרנו שעצם המצווה היא לומר באופן הודאה ובקשה, או לומר שבח הודאה ובקשה. זה היה עוד לפני תקנת אנשי כנסת הגדולה. אבל איך לעשות, זה נשאר לאנשי כנסת הגדולה.

אז צריך לחשוב באיזה חלק משה רבנו תיקן. בוא נראה, זה יתברר מאוחר יותר.

דובר 2:

אני לא רואה שזה מתברר, לא בפרק הזה לפחות. אז זה בטח לא עצם המצווה של **"ואכלת"**, נכון? לכאורה לא. כלומר, אפשר אולי לפרש כך, אבל אז זה היה חידוש, שכאן יש לשון **"משה רבנו תיקן"**, וזה אומר בעצם שכאן יש ברכה, מצווה.

דובר 1:

לכאורה הגיוני יותר לומר שהוא רק אמר זאת כמו שאמר לומר קריאת שמע. הייתי מניח שהוא כן עשה את הנוסח, הוא כן עשה את הנוסח, אבל זה לא אומר שמעכבים את הנוסח. יכול להיות כמו שאתה אומר, הוא עשה נוסח, ואנשי כנסת הגדולה שינו את הנוסח לפי הענין.

דובר 2:

אז מה שהרמב"ם אמר קודם שהנוסח של כל הברכות והתפילות אנשי כנסת הגדולה תיקנו, הוא לא מתכוון לברכת המזון?

דובר 1:

אולי הנוסח הסופי שיש לנו. אז משה רבנו עשה משהו. הוא אמר לומר ברכת המזון, והוא אמר עם איזה נוסח, אבל זה לא דווקא שלא כתוב בתורה אותו נוסח.

שיטת הרמב"ן

דובר 2:

אה, זה טוב מאוד. הרמב"ן אומר כך. הרמב"ן בהשגה אומר שלשון ברכת המזון אינה מן התורה, והנביאים תיקנו נוסח מסודר. אה, הוא גם לא אומר מה משה רבנו תיקן. הרמב"ן לכאורה חולק על הרמב"ם, שהרמב"ם אמר, לפני זה אני חושב שזה לא מסתדר כל כך טוב, כי הרמב"ן אמר שזה השורש להבין את הרמב"ם. אם אני זוכר נכון, הרמב"ן דיבר גם על תפילה.

דובר 1:

לא, אני מדבר על הלל. המחלוקת היא על הלל. הרמב"ם אמר שלא יכול להיות שהלל הוא מדאורייתא, כי הלל לא כתוב בתהלים. אומר הרמב"ן, מה זאת אומרת שלא יכול להיות? זה יכול להיות כמו שמשה רבנו אמר ברכת המזון, וכמו שהוא אמר דברים אחרים שהוא מזכיר. מה הוא אמר? קריאת שמע, תפילה. זה לא אומר שמשה רבנו עשה את הנוסח, זה אומר שהוא אמר את הרעיון. מאוחר יותר, וכלומר יוצאים ידי חובת הלל עם נוסח אחר מדאורייתא. דוד המלך עשה את הנוסח שאנחנו אומרים.

אבל נראה משם שהרמב"ן לא סובר כך. הרמב"ן מבין שכשאומרים **"תיקן"** מתכוונים שעשה את הנוסח. כי לא מסכים לו שיטת הרמב"ם על הלל, שאמר שלא יכול להיות שזו מצווה לומר הלל מדאורייתא. אז אני לא יודע איך אפשר להבין. מבין? אז כאן שיטת הרמב"ן קצת קשה להבין מה היה הלשון של **"תיקן"**. אלא מאי, צריך לומר שמשה אכן עשה את הנוסח. איך יכול להיות שאין לנו את הנוסח?

מתי משה רבנו תיקן את ברכת הזן

דובר 1:

משה תיקן להם לישראל ברכת הזן בשעה שירד להם המן. הרי יש גם מה שנאמר **"ואכלת ושבעת וברכת"**. כשירד המן הוא אמר ליהודים, **"בואו נודה להקב"ה"**. אין לנו את הלשון שהוא אמר. אנשי כנסת הגדולה כאילו שיחזרו, כמו שחז"ל **"שכחו וחזרו ויסדום"**. אבל בכל מקרה, **"לימדן ברכת הזן"** זה יותר מסתם לומר **"ואכלת ושבעת וברכת"**. הפשט הוא, היהודים, ירד המן, והוא לימד את היהודים לברך. כנראה הוא נתן להם איזה חלק נוסח, או משהו הוא אמר להם.

דובר 2:

אני אומר קצת יותר. אני אומר כמו למשל משהו אומר שהדבר הזה הוא אחד מיסודות החסידות של הבעל שם טוב הקדוש. יכול להיות שזה משהו שבא ממאה שנה מאוחר יותר, אבל זה בסך הכל בא מרבי אלימלך. אנחנו מדברים במדרשו.

רוח הדברים של דוד ושלמה

דובר 1:

אז דוד ושלמה עשו את ירושלים לדבר הגדול, בניין בית המקדש, מלכות בית דוד, שתמיד ביחד עם ירושלים. ורוח הדברים, אני רוצה לומר, אם זה לא ממש שדוד ושלמה עשו את הנוסח, הרוח שדוד ושלמה הביאו ליהודים, שהם העלו את חשיבות ירושלים, גרם לברכה של "בונה ירושלים". והברכה של "הטוב והמטיב" חכמי המשנה תיקנו.

הטוב והמטיב – הרוגי ביתר

דובר 1:

מתי חכמי המשנה תיקנו זאת? כתוב בגמרא, יש גם יום טוב, "שלא ניתנו הרוגי ביתר לקבורה". אחרי חורבן בית המקדש, כשהרגו את החכמים, הרבה חכמי הגמרא גרו בעיר ביתר. וטיטוס היה... איך הוא היה? מאוחר יותר אחרי טיטוס, אדריאנוס. איך קראו לו? הרוצח הרומי? כן, כן, כן. אדריאנוס. וביתר זה בר כוכבא. בר כוכבא היה המלך בביתר בימי הספירה. וכשהרוגי ביתר נהרגו, כשהתירו לקבור אותם, כלומר כבר היה קצת יותר קל, אדריאנוס קוראים לו המלך, אבל אומרים לי טובה ומיטב, זה מעניין.

הלכה א' (המשך): ברכת הטוב והמטיב – אופי ומשמעות

דברי הרמב"ם

הברכה הרביעית, ברכת "הטוב והמטיב", חכמי המשנה תקנוה.

מתי זה אכן היה? כתוב בגמרא, גם בשנים שירושלים לא היתה בנויה, אבל הרוגי ביתר ניתנו לקבורה. אחרי חורבן בית המקדש, כשהרגו את החכמים, היו הרבה חכמי הגמרא בעיר ביתר. ומי היה שם? מאוחר יותר אחר כך, איך קראו לו? הרוצח של הרומאים... אדריאנוס... אגב, הרוגי ביתר נהרגו, וכשהתירו לקבור אותם, כתוב שכבר היה קצת יותר קל. אדריאנוס קוראים לו, המלך. אבל אומרים "הטוב והמטיב".

האופי הגלולי של הטוב והמטיב

זה מאוד מעניין, זה מאוד גלולי. הקודמת, כלומר דוד, זה קצת גאולה. הברכה הרביעית היא ברכה מאוד נבכית. זה אומר, אותנו כבר נבך הרגו, אבל לפחות, היה קצת רחמנות על הגופים. אז צריך גם ברכה כזו, כמו שמברכים על הרע כשם שמברך על הטוב. אז עושים מאוד אמת. לא, שמחים על חלק הישועה, אבל זה מאוד באופן... מאוד מינימליסטי. שמחים לפחות שהגופים לא הסריחו.

בונה ירושלים לעומת הטוב והמטיב

בונה ירושלים מבקשים שיהיה אבן דרך גדולה. בוא נחשוב קצת יותר רחב. אבל אני חושב, זה עוד מעשה. כמו שאנחנו אומרים, זה מעשה מאוד יפה, כי אתה זוכר למשל, את שלוש התפילות הרמב"ם לא הביא. הרמב"ם הביא שזה כנגד קרבנות. מובא גם שאברהם, יצחק, יעקב תיקנו זאת. אני לא זוכר. יעקב ישן שם בלילה, הוא התייסר, הוא התפלל מעריב.

אותו דבר, כשאדם מברך, ברכת המזון היא עוד יותר היסטוריה. הוא אומר, אה, קודם כל היה להם לאכול, הקב"ה נתן לאכול ליהודים, את המן, היה להם גם ארץ ישראל בירושה, והיה להם גם ירושלים מדוד המלך. ומכיוון שיש חורבן, מבקשים בונה ירושלים. כנראה היה נוסח אחר שאומר דוד, הוא לא אמר בונה ירושלים, הוא אמר שבח שיש בית המקדש. כך אומר הרמב"ם במקום הזה. אחר כך הטוב והמטיב, אני חושב שהייתי צריך לחשוב שהיום אכן אין ירושלים, אבל יש הרבה דברים טובים.

האופי האינדיבידואלי של הטוב והמטיב

יפה מאוד. בהטוב והמטיב מבקשים נחמה וחיזוק. בהטוב והמטיב לא מדברים על אדם שנמצא במלוכה, ויש מלך, וזה ממש נפלא. מדברים על שהקב"ה זן ומפרנס כל אדם שבור. זה גם אינדיבידואליסטי, לא מדברים על

לכאורה, למה לא יכול להיות שאכן הנוסח שלנו הוא ממש רבנו?

דובר 1:

אני זוכר שיש בית יוסף מעניין שאומר... אה, עכשיו אתה הולך עם הנוסח שכתוב בסידור שלנו. זה יכול להיות סוגיה רחבה מאוד, ונראה אם לרמב"ם יש אותו נוסח. אני זוכר שיש מחלוקת, זאת אני זוכר, בבית יוסף, שבנוסח שלנו כתוב בספרים אחרי הברכה הראשונה "ככתוב 'פותח את ידך'" או "כאמור 'פותח את ידך'". שואל בית יוסף קושיה, "כאמור" זה בתהלים, שהיה אחרי משה רבנו. אפשר לומר פותח את ידך, זה כתוב בתהלים. אז יש שאומרים תירוץ שיכול להיות שזה היה פתגם פותח את ידך לפני כן, וזה לא היה תהלים בהתחלה. אבל הפשט הפשוט הוא לא כלום, כי החלק הזה משה לא אמר. אבל איך הרמב"ם למד אני לא יודע.

האם יש בקשה בברכת המזון?

דובר 1:

זה דבר מעניין, אני חושב עכשיו, שבברכת המזון מודים רק להקב"ה כל הזמן, אבל יש גם בקשה קטנה על העתיד, כי "יחזיר עבודתו למקומה". צריך לבדוק את הנוסח. יכול להיות, אם אני חושב על זה, אולי זו היתה התקנה. למשה היתה התקנה שתמיד יהיה גם שבח וגם בקשה. האם יש בקשה, כמו שכתוב ברמב"ם הלכות תפילה. יכול להיות שהיה צריך בברכת המזון שיהיה באופן הודאה ובקשה. צריך לדעת אם זה...
דובר 2:

יש לי נוסח ארוך, אני חושב שלרמב"ם יש נוסח קצר יותר. צריך לבדוק את הנוסח הבא. הרמב"ם אומר "יחזיר עבודתו למקומה". זה כשאתה הולך לעשיר ואתה אומר, "אני מקווה שתיתן לי" – מגיע בקרוב קמפיין ברחם השם – "אני מקווה שתיתן לי חמישים אלף דולר". מה זה, זו בקשה או כזה? באמת אתה מתכוון לומר לעשיר, "אני בטוח שתיתן לי".

המעשה של הגור אריה

דובר 1:

אוקיי, אז זה מאוד מעניין. אבל זה הגיוני, כי זה מאוד יפה המעשה שהגור אריה מספר כאן. קודם כל, משה רבנו נתן ליהודים לאכול מן, הוא עשה ברכת המזון. יפה מאוד. כשהיושע נתן ליהודים את ארץ ישראל, הוא אמר, "ממשיכים באותו אופן, בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים". יפה מאוד. זה אומר שהאבות עשו ברכות עם היהודים, הודו להקב"ה ביחד עם היהודים. יפה מאוד.

ושלישית, הברכה השלישית, תיקן דוד ושלמה בנו, היא בונה ירושלים. בונה ירושלים זה נכנס לארץ ישראל, וכי... לארץ ישראל. כתוב שדוד המלך לקח את הארון עשרים ניסיונות, ויהושע קבע את מקום המקדש בירושלים, נכון? יהושע קבע את מקום המקדש בירושלים. כתוב במדרש, עיקר מקום המקדש היה על מקום הבניה בפעם הראשונה. זה מראה שכבר בימי דוד ושלמה הם בנו את בית המקדש. יש שם כל מעשה כתובה, ועוד כנראה שלמה עצמו ביקש את בית המקדש. ושלישית תקנו דוד ושלמה בנו. יש לך עוד שזה לא פשט שדוד תיקן זאת ממש, כי איך נכנס שלמה? אם דוד עוד מלך, דוד מלך. אם שלמה מלך, שלמה מלך. מה זה אומר, אני לא יודע, יכול להיות מדרש כזה. כלומר זה כמו שכתוב "אנשי כנסת הגדולה", "בית דינו של שאול", או "בית דינו של שם". זה אומר שזו אותה תקופה, זה מרוח הדברים של אותה תקופה. זה לא כל כך ספציפי. זה יותר מדרש.

השוואה ל"על הנסים"

דובר 1:

כמו שמוזכר בראשונים, אשכנז, ש"על הנסים" הישיבה בנהרדעא אכן היתה. למה? כי יהודי ארץ ישראל ראו שאנחנו לא שומרים את כל שלוש השמחות קיום, אמרו שבח להקב"ה שיש לנו אויבים שלנו. זה לא אומר דווקא שהם זכרו את הניסים, אלא הישיבה בנהרדעא עשתה את הנוסח "על הנסים" לשבחה. כך כתוב בר' יצחק אייזיק טירנא.

יש שני דברים: אנחנו בוודאי לא נוהגים כך, אמרתי לך, מניחים שבעלי בתים אינם מקפידים. אבל יש שני דברים: או שאנחנו לא עובדים ברצינות מספקת, או שאנחנו מאוד... גם הזמן השתנה. אדם, כשהוא עובד שתי עשרה שעות, לא פשוט שהוא עובד שישים דקות בשעה. הוא מדבר בטלפון. עובד פיזי, פועל שמדברים עליו כאן, לא, הוא... ואני חושב שמתזמן יותר יפה, לא לוקחים ברכות ברצינות מספקת. הוא עושה ברכה, הוא לוקח פנימה. לא, אבל האמת היא שאם חושבים על זה... בואו נראה הלאה.

שתי ברכות בלבד

לפניהם לא עושים ברכה, **ולאחר הסעודה עושים שתי ברכות בלבד**. לא אומרים את כל ארבע, אומרים רק הזן והארץ, **כדי שלא יבטלנו ממלאכתו בעל הבית**. כדי שבעל הבית לא יבטל אותו ממלאכתו. אבל אני חושב שהנוסח שלנו הוא גם נוסח ארוך. יכול להיות ששתי הברכות הן גם קצת יותר ארוכות מהמוציא לחם מן הארץ. אבל... אמת.

מה הראשונה? אומר הוא, **ברכה ראשונה תקנו**, תיקנו **ברכת הזן. שנית**, עושים דבר כזה, בסך הכל ברכת הארץ מתחילה בהודיה על ארץ ישראל, ומסתיימת בנודה לך, אבל מה יש, וכולל, ומסיימים, במקום לסיים, במקום לעשות ברכת הארץ ואחר כך צריך עוד לעשות בונה ירושלים, עשו כך, בעצם זה כבר בונה ירושלים, אבל זה דבר טוב להזכיר בונה ירושלים, שבברכת הארץ תזכיר בונה ירושלים.

דיון: איך בונה ירושלים מתאימה לברכת הארץ?

דובר 1: כולל, אמרתי, אחד צריך רק לעשות את ברכת ירושלים, ולזאת יש לו. אני חושב שכך ר' שלמה לא תירגם. הייתי מתרגם שהפשט הוא, בעצם ברכת הארץ ובונה ירושלים הן מאוד דומות. אני חושב שכמו שדיברנו קודם, למשל צריך לזכור כל ההלכות בברכות הולכים לזכור, הם למדו... הביננו. מה זה הביננו? הביננו שם כתוב, במקום לעשות ברוך אתה ה' נפרד על כל אחת משתי עשרה שלוש עשרה הבקשות שעושים, אפשר לשים אותן כולן יחד בברכה אחת. אבל רואים שתמיד היה קיצור, והולך הרבה פעמים עם הלוגיקה. שזה צריך להתאים. אפשר, התוכן נשאר, אבל שמים את זה בברכות נפרדות. זה יותר יפה לעשות ברכות נפרדות, אבל אין זמן, שמים את זה בברכה אחת.

לא צריך להבין מה זה בונה ירושלים. בונה ירושלים היא לכאורה משהו שמחובר לברכת הארץ. מה אמרו? שזה נמשך עם זה. צריך כך, נניח פעם דוד ושלמה... נניח, כשהיתה מלכות יהודה ומלכות ישראל, ויהודי עושה ברכה על הארץ, מי שהיה חסיד גדול של דוד שלמה, כמו כל היהודים הישרים. אבל צריך להוסיף, אבל כשאני אומר כך הארץ אני מתכוון לירושלים. לא, זה נראה גם משהו כזה, אפילו פטור היו אומרים, מה חסר, שתתן הזכרה מזכיר את ירושלים? לא, לא, אני אומר לך, הייתי חסיד טוב של העיר כשלא פטור מבונה ירושלים. לא, אבל יכול להיות שהסיבה שמזכירים בכלל בונה ירושלים היא כי כאן אומרים ברכת הארץ. אוקיי. אתה יכול לומר שבונה ירושלים היא סוג של תנאי בברכת הארץ, כמו הבהרה אולי לברכת הארץ.

דובר 2: שני דברים, יש שני דברים. אפשר לעשות את זה באופן כולל, איך עושים כפרות? אפשר לעשות לכל אחד כפרות נפרדות, ואפשר לעשות כפרה גדולה אחת לכולם. אין זמן, עושים על אחד גדולה. יש זמן, עושים נפרד.

כאשר פועלים עושים ארבע ברכות

"והם היו אוכלים משלהם בלבד", אם הפועלים אינם... לא שבעל הבית נותן להם קצת רשות... להיפך, לא הם... שהם עושים בעצמם את סעודתם. לא, לא, לא, אני חושב שלא למדת טוב את אותה הלכה. הם עובדים, הם לא מקבלים שכר הולם. הם פועלים עובדים, הם רק מקבלים אוכל מעט. **או שבעל הבית מיסב עמהם**, זה פשוט שאין לו רשות... זה אומר שבעל הבית צריך גם לעשות ברכת המזון. זה מה שהוא מתכוון? או אולי כי בעל הבית נמצא שם איתם, פשוט שבעל הבית אינו מקפיד. יכול להיות שניהם. **אז עושים כראוי...**

כלל ישראל, כמו בונה ירושלים, כמו... התפילות אכן שם. אבל המילים בירושלים הן לא על... הן מאוד חזקות עלינו, כמו... כללי אתה מתכוון לומר. כן.

השתיים הראשונות. "בהרחבתנו ה' אלקינו מארץ מצרים, ופדינתנו מבית עבדים, על ברייתך שחתמת בבשרנו, ועל תורתך שלמדנתנו, ועל חוקיך שהודעתנו, ועל חיים הן וחסד שחוננתנו, ועל אכילת מזון שאתה זן ומפרנס אותנו תמיד בכל יום ובכל עת ובכל שעה".

אה, זה עוד ברחם, סליחה. התבלבלתי עם... מה הנוסח שם. אבל גם מבקשים נחמה, מבקשים חיזוק, ועל הקשיים שלנו. אבל זה עוד כללי.

בזה זה מתאים להריגות בתים, שזה יותר כמו "less of the evils". מבקשים מעט מאוד דברים, מבקשים קצת חכמה וחיזוק. יותר הודאה, במילים אחרות, אומרים שיש הרבה דברים טובים. יש הרבה דברים טובים. זה סך הכל היום. אכן, אנחנו לא במזל רע. כמו שהוא אומר, הריגות בתים היא אולי הדוגמה הגדולה ביותר. למעשה, יש הרבה דברים שהולכים לנו טוב, כך גם הולך לכל אחד... "הוא גמלנו הוא גומלנו הוא יגמלנו לעד". כן, הוא תמיד ייתן לנו. יש כל מיני דברים טובים. "רחמים, הן וחסד ורחמים, הצלחה, ברכה, ישועה, נחמה, פרנסה וכלכלה". כן, זה כל דברים אינדיבידואליסטיים כאלה. אם היה לך יום קצת יותר טוב בבית, היה לך קצת שמחה בבית, היה לך יום שמח ומסובב, אתה צודק, לא הולכים מאוחר יותר, שמים את זה לתפילות, שמים את זה לכזה לחץ, ואז בטח זה המקום.

תחנונים אחרי ברכת המזון

מעניין מאוד, הרמב"ם הולך לומר שיש תחנונים אחרי ברכת המזון, כן? אוקיי, עוד נגיע לזה. אז זה חכמי המשנה, קורא לזה הרמב"ם. **חכמי המשנה תיקנו**. כי זה היה בזמן חכמי המשנה ממש, תנאים. רבי עקיבא, כן.

הלכה א' (המשך): דין פועלים – עובדים שאוכלים אצל בעל הבית

התורה ניתנה לכל ישראל

כמו שדיברנו בהלכות תפילה, שהתורה לא ניתנה ליהודים יפים או לאברכי כוללים. התורה ניתנה לכל ישראל. ובגלל זה יש פתרונות. כמו שאדם נמצא על ראש עץ, עשו לו תפילה מיוחדת. גם בברכת המזון אותו דבר.

דברי הרמב"ם

פועלים שאוכלים מלחם בעל הבית, עובדים שעובדים אצל בעל הבית, לא קבלן שעובד על חשבוננו, ממש שכיר, אדם שכור, **ואכלו פתן**, הם עושים סעודה לאכול, **אינם מברכין לפנייהם**, אינם רשאים לעשות ברכה לפני האכילה.

זה פלא גדול לי, כי ברכת המוציא לחם היא רק חצי רגע. אתה יודע כמה שווה חצי רגע של יהודי?

קושייה: איך אפשר לא לעשות ברכת המוציא?

לא, זה ממש תמוה. את בעל הבית הקמצן ביותר אני לא יכול לראות שברגע שאתה מוציא את פרוסת הלחם מהצלחת ואתה עושה ברכה, שיהיה לו טענה איתך. שמעתי תירוץ שבעלי בתים של היום אינם מקפידים על זה. אם לא עומד, שיעמוד.

אבל אני חושב שזה דבר רציני מאוד. אני לוקח את זה מאוד ברצינות, הדבר שאמרת עכשיו, שזה יהודי, זה מדרבנן, כן, ברכה אחרונה היא דאורייתא, אבל זה מדרבנן. הרבנן לא תיקנו למי שנמצא באמצע עבודה שיעשה ברכות. אפשר לומר משהו כזה. אפילו הברכה לא אורכת הרבה זמן, אבל הוא צריך להיכנס לאיזושהי כובד ראש, אולי לחשוב שידיו נקיות. אתה יכול לאכול, כי העובד לא צריך לחשוב על כלום, הוא רק זוכר שאחר כך איפשהו יצטרך לומר שתי ברכות בלבד. כי הברכה אחרונה היא דאורייתא, אמרו שהברכה לפנייהם היא רק מדרבנן.

האם הדין נוגע היום?

דובר 2: אולי זה לא רק ידוע.

דובר 1: לא, הדבר של כאילו גזל את הקדוש ברוך הוא, הוא לכאורה איסור שזה משתנה. כמו שהוא אומר, אני לא יכול ללכת לקחת, אני לא כאן. אז זה כשיכול, כשלא יכול זה עניין אחר.

דובר 2: לא יודע.

דובר 1: יכול להיות שהקושי היה השם ומלכות. אבל לומר תודה, תודה, תודה על הלחם.

דובר 2: לא זה המעשה.

דובר 1: יש לי אגב, מי יודע שלומר תודה יותר קל? לפעמים, כי כשאומרים ישר כוח זה דבר סמלי. זה לא אומר שהצלת אותי ממש עכשיו מאיזה שעבוד, אף אחד לא היה בלעדיך. זו באמת מדרגה. זה לומר את המילים, כך זה מורגל. ישר כוח לבורא על הלחם שנתת לי.

ברכות במחשבה – שיטת הרמ"א

דובר 2: אולי בשם זה מספיק?

דובר 1: טוב מאוד. אולי במחשבה זה מספיק. למדתי קודם, אמת, אמרתי שהרמ"א אומר שיוצאים בדיעבד ברכות במחשבה. שולחן ערוך אומר מפורש בסימן ק"י, אבל אולי הוא כן אמר במחשבה בכלל.

דובר 2: אומרים שהוא לא אמר.

דובר 1: אני לא יודע.

דובר 2: אוקיי, זה לא נוגע לי למה הוא לא אמר.

דובר 1: זה לא נוגע לי למה, אבל צריך כן להוציא את המילים של הברכות. זו שאלה. לפי הרמ"א, כשהוא העריך האם יש לו כוח לומר או לא, והוא חשב את המילה "ברכה", הוא כבר יצא. הוא חשב על ברכה. רציתי להודות לקב"ה, וחפשתי איך יש לי כוח לעשות את זה.

דיון: חשיבה במילים מול חשיבה בקונספטים

דובר 2: אוקיי, אנחנו הולכים ללמוד הלכות מסוימות של איך לחשוב.

דובר 1: זה פשוט מזה שהרמ"א אומר שאפשר לצאת בראש, הוא מדבר דווקא לאנשים שחושבים באותיות. כי אדם שחושב בקונספטים או בתמונות, ואומרים לו "תודה לקב"ה", היה חושב, "וואו, אני כל כך אסיר תודה." הוא היה חושב על המילה "אסיר תודה", הוא לא היה חושב על "ה', הזן, המלך". כשהרמ"א אומר "כיוון בליבו", הוא מדבר על מי שחושב במילים. הוא צריך לחשוב, לא מי ש... אנשים אחרים יש להם דרך אחרת של חשיבה. כשאומרים להם "תחשוב על ברכה", הם יותר יחשבו על הקונספט, על הודיה, ישר כוח לבורא.

דובר 2: צריך להיות מדויק. אני לא בטוח. אתה אומר, מה שאתה אומר, אתה חושב על קונספט, אבל שמעתי איך אתה מתאר את זה, אתה חושב במילים אחרות. אתה אומר שאתה חושב בלי מילים.

דובר 1: לא, אבל אני לא חושב במילים, אני חושב כמו, אה, וואו, יש לי עכשיו תחושה של הכרת תודה.

דובר 2: אתה עכשיו אמרת משפט שלם, אמת?

דובר 1: כן, לא, לא אמרתי. תחושה של להיות אסיר תודה. להרגיש את התחושה.

דובר 2: זה בעצם מכוון בליבו. אם לאדם יש את סוג התחושה הזו של מכוון בליבו של "וואו, ישר כוח" או "הכרת תודה", לא לשאול את הרמ"א. הוא יצא לפי הרמ"א.

דובר 1: לכאורה לא, כי צריך שם ומלכות.

דובר 2: אבל כשהרמ"א אומר "כיוון בליבו", הוא מתכוון כן שאדם חושב.

דובר 1: דבר אחר הוא הפרק האחרון, הפרק הבא.

דובר 2: כן, זה ברכת הארץ.

אבל מוצא חן בעיני "והם היו אוכלים משלהם בלבד", אומרים החכמים שרשע כזה יברך ברכה ארוכה. אה, ידעתי שלמדו את אותה הלכה בהלכות תפילה, שיש חילוק. חשבתי שיש דבר כזה לפועל עני. אה, לא קרה כלום, אתה לא צריך לעבוד, אתה כבר עובד. אפשר לומר משהו כזה. אנחנו כבר לא בנושא, אנחנו כבר עובדים יותר מדי סתם.

אוקיי. אומר כאן... אז מברכין ארבע ברכות כשאר כל אדם, עושים ארבע ברכות כמו כל אדם. טוב מאוד. זו הנקודה.

מוסר השכל: צריך לקחת ברכות יותר ברצינות

זה מאוד נכון, וכל ההלכות האלה אינן נוהגות, כי אצלנו, חוטפים את כל ברכת המזון, אין חילוק גדול. חס ושלום. אבל צריך ללמוד מכל ההלכות האלה לקחת הרבה יותר ברצינות את כל הדברים האלה.

אני חושב שאתה צריך להסתובב עם יהודים ישרים, טובים יותר. אני לא מכיר יהודים שחוטפים אחרי הבנטשן. מודים לקב"ה על הלחם. אנשים רגילים לנוסח. רציתי לומר שצריך לחטוף, כי הרבה נוסף בנוסח, וחוזרים שלוש פעמים על כל דבר. למה לומר כל כך ארוך? בקיצור, אצל אחד בדיוק במצב רוח טוב, הוא רוצה לומר שלוש פעמים כל דבר. על כל פנים... אם אתה רוצה להחליף את הנוסח, עשו נוסח קצר. אם אתה רוצה את הנוסח הקצר, אתה יכול לקרוא לי, אני אשלח לך את הנוסח. עשיתי שגדולי ישראל יעברו על זה, אבל אני לא לוקח אחריות על זה.

הלכה ב': ברכת הארץ – נוסח, תוכן ומשמעות

הלכות ברכת הארץ של הרמב"ם

דובר 1: על כל פנים... צריך להוסיף רחמים. לא, זה לא עם פרשת רחמים. רואים מיד, פרשת רחמים היא הרבה יותר קצרה. מה שיש נוסחאות בסידורים, זה הדפוס כתב, לא הדפוס, אני מתכוון לומר, הרבה יותר מאוחר. לראשונים היו נוסחאות הרבה יותר קצרות.

דובר 2: כן, אבל... כל עוד אין לך תחליף, אי אפשר לזרוק את זה.

דובר 1: יש לי תחליף, אתה יודע כמה תחליף? אם עשית נוסח קצר יותר, אפשר לראות. אם אתה רוצה נוסח קצר יותר, אפשר לקרוא לחולה משוגע. עשיתי שגדולי גדולי ישראל כבר אישרו. אני לא לוקח להיות באחריות. על זה אני לא לוקח אחריות. תמשיך לומר מה שכתוב בבנטשן, לא יקרה כלום.

דובר 2: לא, יקרה כן, כי מתרגלים שבנטשן בפסח, וצריך לומר חמש מאות מילים.

דובר 1: הפתרון שלך יסיר את כל הבעיות.

דובר 2: תקווה, תקווה תסיר את כל הבעיות.

דובר 1: וואו! עוד מזל שיש לנו אותך. תודה. אני הולך בשמך לעשות ברכה חדשה. תגיד את האמת.

פועלים שצריכים לקצר בברכת המזון

דובר 1: בכל אופן, אתה רואה שכאשר אדם עובד, או כשעובדים לאחר לפחות, צריך לקצר בברכת המזון.

הנהגת החזון איש – אכילה בלי ברכה

החזון איש הקדוש היה אוכל הרבה פעמים בלי ברכה, מי שיודע את הסוד, הוא סבר שאין לו כוח להיות בקדושה, אז אכל בלי ברכה. רק, אבל הוא ידע רצינות אדירה, הוא לא חשב על אופציה כזו לומר ברכה כשהוא לא מכוון.

דובר 2: כן.

דובר 1: זה דבר. כן, אכילה יש לה כח המדמה, אכילה נותנת כוח. אכילה צריך, אין שאלה, הוא צריך לאכול... כשלא... ברכה היא מדרבנן. כשלא יכול, לא יכול.

דובר 2: אוקיי, עכשיו תן לנו את הלכות הברכה.

דובר 1: אבל בטוח שהוא לכאורה ניסה לעשות את הברכה דאורייתא, כמו בריך רחמנא דהאי פיתא, הוא כנראה אמר משהו, אולי לא את הברכה, את השם ומלכות, אולי פחד.

פלאי. צריך להזכיר בעצם את כל הדברים שעושים את היהודים, שהם סימנים לאומיים יהודיים, כן, דברים שבהם היהודים מיוחדים מכל העמים. יש להם את ארצם, יש להם אפילו את מתנתם המיוחדת, יש להם ברית מילה. הוא מוסיף את זה, וברית צריך להזכיר לפני תורה.

קודם נתן הקב"ה ברית, כי ברית כבר נתן מוקדם, אומר הראב"ד, אה, וזה לא קודם בזמן של אברהם.

שלוש עשרה בריתות בברית מילה

בפרשת לך לך כתוב שלוש עשרה פעמים את המילה ברית. "תורה כאילו נכרתו עליה שלוש עשרה בריתות", אומר הראב"ד, שלוש עשרה פעמים שהקב"ה עם היהודים כתבו את החוזים של ברית. לא שלוש עשרה פעמים, אגב, הלשון כתוב שלוש עשרה פעמים, וכאשר בזמן שהקב"ה עשה את הברית לפני התורה בסוף ספר דברים, כתוב שלוש עשרה פעמים את המילה ברית. זה כי אחרי מתן תורה הייתה ברית, כן, זה כתוב בסוף משפטים, אבל הביטוי שלש עשרה בריתות הוא... אני חושב שזה... שהתורה התכוונה לשלש עשרה בריתות.

זה מאוד מעניין, והעניין הוא... היום קוראים לזה... איך זה נקרא? חכמת המקרא של היום יש להם...

דיגרסיה: "מילת מנחה" – מילת מפתח בתורה

בואו נסיים, הרמב"ן מביא שלוש פעמים עילה דברה ברית, מלבד הברית אשר כרת יצחק יצחק ומכורה, לאברהם כרת ברית. מעניין, "נכרתו לו", לשון מעניינת מאוד, לא "שנכתב לו".

דובר 2: כן, נכון.

דובר 1: אז במילים אחרות, הייתי רוצה לומר כך, כל פעם שכתוב בתורה שהתורה כורתת ברית... תראה, זה הייתי רוצה להסביר, זו דרך היום בחכמת המקרא של היום נקראת, אני לא זוכר איך קוראים לזה, מילת מנחה אני חושב, מילת מפתח, מילה שמובילה. אתה יכול לראות בפרשיות מסוימות בתורה שהתורה חוזרת ואומרת מילה מסוימת, למשל בפרשה של ברית מילה, וזה כתוב גם במדרש אחר, אני זוכר, בפרשת חוקת כתוב "שבעה כהנים" ושבע פעמים כתוב את המילה "כהן", ולומדים מזה הלכות. אבל יש דבר כזה שכאשר כתוב בפרשה מסוימת שלוש עשרה פעמים מילה מסוימת, חייבת להיות כוונה. זה סטיליסטיקה, זה... כשאתה כותב משהו, כמו משהו שכותב שיר יפה, והוא כותב מאה פעמים את שם האדם.

כמו למשל המילה "טוב" מלווה מאוד את הפרשה הראשונה בתורה. בדיוק כך כתוב "וירא כי טוב וירא כי טוב".

דובר 2: כתוב בזוהר, נכון, הזוהר סופר, כן, יש מי שאומרים שבמנורה כתוב מסוים... שבע פעמים "נרות" כתוב, יש חשבון.

דובר 1: כן, זה לא יצא מזה עכשיו.

אבל כתוב שלוש ושש בריתות, הפשט הוא שהתורה רוצה לרמז לנו שם משהו. היא רוצה לרמז שברית חשובה פי שלוש עשרה, משהו כזה. שמואל אמר ש"מלאה לו שלש עשרה", הוא היה צריך לעמוד שבע פעמים לפני היום השמיני.

דובר 2: כן, תראה כאן, אתה תראה שלוש עשרה פעמים, כתוב אולי אפילו יותר פעמים, צריך לדעת איך...

דובר 1: לא, סליחה, הוא מתחיל לפני המבול.

"תורה כולה נכרתה על שלש בריתות", זה מאוד מעניין, כי בוודאי לא אומרים שברית חשובה יותר מתורה.

דובר 2: כן, בדרך זו, כי ברית מילה גם אנחנו מחויבים רק כי זה כתוב בתורה.

דובר 1: לגבי, אבל במובן מסוים יש לברית מילה חשיבות לפני התורה, היא חשובה פי שלוש עשרה, וכל התורה כולה רק פי שלושה חשובה. זה מדרש, יש לזה משמעות על משהו.

ברכת הארץ היא ברכה על יהדות

דובר 1: שם הרמ"א לא אומר הרבה על... ברכת הזן, מה שזה מאושר שזו הלכה. זה כתוב זה הכל בגמרא. על הברכה יש הלכות. על הברכה הקודמת לא כתוב בגמרא הלכות, אז אנחנו לא יודעים.

הלכה ג': ברכת הארץ – נוסח ותוכן

דובר 2: אוקיי. כן.

דובר 1: אומר הרמב"ם, ברכת הארץ צריך לומר הודאה בתחילתה ובסופה. ברכת הארץ צריך להודות על הארץ בתחילתה ובסופה, וחתמת הברכה היא "על הארץ ועל המזון". זה נקרא באמת ברכת הארץ, אבל זה מזכיר שוב מזון. באמת מעניין, כבר אמרנו "על המזון". הסיבה שבגללה התכנסנו, למה התאספנו כאן, היא על המזון. זו ברכת המזון. לכאורה.

ברכת הארץ היא... הארץ עצמה היא טובה ורחבה שיש בה מזון. "על הארץ ועל המזון" אפשר לומר כמו "על הארץ ועל המזון שלה". זה התרגום, כן.

הקושיה הגדולה: מה משמעות ברכת הארץ בחוץ לארץ?

זה מאוד קשה כשיושב משהו בחוץ לארץ ואין לו ארץ, מה נכנס ברכת הארץ? נניח שהוא אומר ברכת הארץ שהוא מקווה שיהיה יום אחד, אבל הארץ לא מייצרת מזון. אני לא מבין מה חושבים כשאומרים ברכת הארץ באמריקה. אין לי מושג מה העולם ראה.

ראיתי שהזוהר שואל את הקושיה שלי, והזוהר אומר שמתכוונים לומר הארץ העליונה, השכינה. אוקיי, אין בעיה. אבל פשט פשוט לא נענה. צריך לחשוב היטב.

ראיתי פעם יהודי מחזיק שלט עם דגל ישראלי עם איקס, והוא בהפגנה, והוא צריך לשבת בצד משהו לאכול ולעשות ברכת המזון, והוא אומר "ארץ חמדה טובה ורחבה"... זה קצת מבלבל מה קורה כאן. לאותו יהודי יש יותר בעיות מהקושיה עצמה.

"ארץ חמדה טובה ורחבה" – חיוב

דובר 2: אוקיי, בכל שלא יאמר... עוד רמב"ם.

דובר 1: בכל שלא יאמר "ארץ חמדה טובה ורחבה" בברכת הארץ, לא יצא ידי חובתו. צריך להזכיר שזו ארץ חמדה טובה ורחבה. דבר נפלא, שיהיה נוסח אחר. וכנראה, כך אומר הראב"ד לא בפירוש, אבל הרדב"ז בצד וראשונים אחרים כתוב בפירוש, אבל זה לא אומר "לא יצא", זה אומר שראינו כמה דברים כאלה. כל דברי "לא יצא" שאומרים ברכת התורה, "לא יצא" לומר "ארץ חמדה טובה ורחבה", אין חיוב לומר.

דובר 2: לא, אין חיוב לומר "ארץ חמדה טובה ורחבה", זה מה שזה אומר.

דובר 1: אבל זה יכול לומר, "לא יצא" דווקא הוא כשאנחנו אומרים באופן שחז"ל אמרו לנו.

דובר 2: אוקיי, אתה יכול את זה לנו...

דובר 1: אבל זה באמת פלא, למה לא לומר? שמספר כשזה בגלות לא לומר לפחות "טובה ורחבה"?

תרגום לעברית

אני מתכוון לומר להיפך, להיפך, להיפך. בגלות צריך קודם לומר את כל הדברים האלה, אסור לשכוח את ארץ ישראל שהייתה לנו. לא לומר "ארץ העליונה", לא, לא "ארץ העליונה" בוודאי. אותה "ארץ טובה ורחבה" שהתרחקנו ממנה, יתקנו את הברכה. אבל הארץ שנזכרת כאן, שמתגעגעים אליה, היא "ארץ חמדה טובה ורחבה".

דובר 2: אוקיי.

דובר 1: אבל אני מתכוון לומר שכאשר אני רוצה לומר "לא יצא", אני מתכוון לומר שאם לא עשו כך לא אומר שצריך לברך שוב. אפשר להודות לו על "ארץ חמדה טובה ורחבה".

ברית ותורה בברכת הארץ

עוד דבר שצריך להוסיף: "וצריך להזכיר בה ברית ותורה". וצריך להזכיר שהקב"ה כרת ברית עם ישראל, וזה מתייחס לברית מילה, כמו שכתוב במקומות אחרים לכאורה. צריך להודות להקב"ה על ברית המילה, דבר

רחמנות, נחמה, כי שבת היא אולי יותר זמן של נחמה. כך נראה כאן קצת ב... זה מאוד מעניין. אולי זה מה שהוא מתכוון כאן לומר, אפשר לומר כך, ממילא שבת זה הפשט כך.

אבל רחם ה' אלוקינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך אומר כך, שישראל עמך יש להם הרבה בעיות, צריך לרחם עליהם. ירושלים עירך יש לה הרבה בעיות, צריך לרחם עליה. נחמנו ה' אלוקינו בירושלים עירך זה משהו אחר לגמרי. הוא אומר, הצרה שלנו היא שאין לנו ירושלים, נחם אותנו בכך שתיתן לנו ירושלים. זה אותו דבר. ורחם ונחם עמו בבנין ירושלים. זה הרבה יותר ספציפי. רחם נא ה' אלוקינו על ישראל עמך, היהודים צריכים הרבה ישועות, גורל חיים, זיווגים, רפואות, ישועות, וירושלים היא בחורבנה, והיהודים יתאחדו עם ירושלים.

אני אומר, נחמינו מראה שזה צריך ללכת ביחד. ישראל עמך וירושלים עירך יתאחדו.

דובר 2:

כן.

דובר 1:

אבל מה באמת ההבדל? רחם ונחם נשמע לי אותו דבר. הפועל יוצא הוא אותו דבר.

הפעם הראשונה זה התברר באותו סידור.

לא, לא, יש שני נוסחאות, רחם או נחם.

מלכות בית דוד – לא יצא ידי חובתו

דובר 1:

עוד הלכה: וכל מי שאינו אומר מלכות בית דוד בברכה זו, לא יצא ידי חובתו. כי העניין של ירושלים הוא מלכות בית דוד.

זה מה שהרמב"ם אומר כאן. רש"י בברכות אומר, שאין נחמה גמורה אלא בחזרת מלכות בית דוד.

בסדר, טוב. זה עוד דבר אנטי-ציוני. זה מעניין, למה הוא לא אומר שהמילה ירושלים, סתם ירושלים באה עם מלכות, והמלכות האמיתית היא אולי לא מה ש... אפילו עם בנייה. הוא אומר שיש דין ברחם או בנחם. הברכה על היהודים מתכוונת לשני דברים, מתכוונת לתת ירושלים ומתכוונת לתת מלכות בית דוד. בלי מלכות בית דוד זה לא בשלמות. אם אין מלכות בית דוד, אז לא צריך להיות כל כך מרוצים, עדיין צריך רחמנות, עדיין צריך נחמה. זו המילה.

דיון: למה מלכות בית דוד דווקא?

דובר 2:

מה זה מלכות בית דוד? זו עוד שאלה, אבל משהו נכד של דוד המלך. יש גמרא נוראה, "עתידה מלכות בית דוד לחזור". מה הבעיה? מה הנקודה של הרמב"ם? שצריכה להיות ארץ, וצריכה להיות מלכות טובה. נו, אם דוד המלך היה מלכות טובה, שיהיה נכד של דוד, שיהיה נכד של שאול. אפילו מדרך דוד אביו. למה כתוב ברמב"ם "מלכות בית דוד"? יכול להיות עשה מאהבה עשה מיראה.

דובר 1:

כן. אז על כל פנים חייב להיות. זה מעניין, כי הברכה השלישית דוד ושלמה תיקנו, הם לא ביקשו על תפארת מלכות בית דוד. הם ביקשו על הצלחה, או על נצחיות מלכות בית דוד. אז מכאן רואים שהנוסח הם לא תיקנו, הם רק תיקנו את העניין.

מאוד טוב. חייב להיות, זה תירוץ הרמב"ן במקומות. הוא אומר שחייב להיות, עד דוד אמרו "שהקב"ה יעזור והקב"ה יצליח", כך הוא אומר. מאוד טוב. מאוד טוב.

חקירה: ירושלים ומלכות בית דוד – דבר אחד או שניים?

דובר 1:

אבל על זה חשבתי שמכניסים בארץ, הפשט הוא שמדברים כאן על דברים שבהם היהודים מיוחדים. מה זה אומר שאני יהודי? יש לי ארץ? יש לי גוף אחר? כן, יש לי חותם, סמל חזק.

דובר 2: מאוד טוב.

דובר 1: והתורה. אולי זה באמת... ומהבחינה הזו ברית קודמת.

אולי זה באמת קצת תירוץ למה ששאלתי מה עושים בחוץ לארץ. הפשט הוא שברכת הארץ היא לא סתם ברכה, זו יותר ברכה על יהדות. אני מודה לך על ארץ ישראל. זה כמעט כמו ברכת התורה. זה מאוד מעניין.

ברכת הארץ – ברית ותורה בחוץ לארץ

דובר 1:

זה מדרש, יש לזה משמעות.

לא, על זה חשבתי שמכניסים את זה בארץ, הפשט הוא שמדברים כאן על דברים שבהם היהודים מיוחדים. מה זה אומר שאני יהודי? יש לי ארץ, יש לי גוף אחר, כן, חותם, סמל חזק. מאוד טוב. והתורה. מהבחינה הזו ברית קודמת. אולי זה אכן קצת תירוץ למה ששאלתי, מה עושים בחוץ לארץ? הפשט הוא, ברכת הארץ היא לא סתם ברכה, אלא ברכה על יהדות. אני שייך לארץ ישראל. כמעט כמו ברכת התורה, מאוד מעניין. כמעט כמו ברכת התורה, מודה אני לפניך ה' אלוקי ששמת חלקי...

תורה, ולא רק תורה, אלא יותר ההקשר הרחב, הברית, ארץ ישראל. מאוד טוב. יכול להיות גם שתיקנו להזכיר בה, שכאשר אין ארץ, יש לפחות ברית ותורה. זה מה שעושה אותך ליהודי, מה שמחזיק אותך כיהודי. זו הלכה של חוץ לארץ, זה כתוב אכן בתלמוד בבלי. האם הם הכניסו את זה בחוץ לארץ? אני לא יודע. בירושלמי זה לא כתוב? לא, זה כתוב גם בירושלמי, אני לא אומר. מאוד טוב.

אומר הרמב"ם, ברכה שלישית, הברכה השלישית... אבל הוא מביא, תראה, אבל זה מאוד חשוב, והירושלמי מביא אכן, תראה, הוא מביא כאן ירושלמי, כתוב בירושלמי, ר' יוסי בר' בון אמר, למה צריך לסמוך תורה לברכת הארץ? שאף אחד לא יאמר חס ושלום ציונות, שזה אומר שארץ בלי תורה שווה משהו. כמו הזהור, "יורדי ים באניות", למה? לא ציונות, למה? "באו יושבי נחלים". התורה היא תנאי בארץ. אם יש ארץ בלי תורה, היא הופכת למערות. זה מאוד חשוב שברכת הארץ לא מתכוונת סתם שיהיה לנו ארץ, זה מתכוון שיהיה לנו ארץ שהיא ארץ יהודית, שהולכת עם התורה, שהולכת עם הברית. זה הפירוש. מאוד טוב, פירוש פשוט. זה כתוב בירושלמי מפורש. כן, מאוד טוב.

למרות שבדרך כלל בבבלי כתובים הדברים האלה. אבל הירושלמי אומר את זה בדיוק בדרך המדויקת. זה אומר, הוא מביא פסוק, "יורדי הים באניות... באו יושבי נחלים". תרגום עברי.

אוקיי, מאוד טוב.

הלכה ד': ברכה שלישית – בונה ירושלים

דברי הרמב"ם

דובר 1:

ברכה שלישית, ברכה שלישית פותח בה "רחם ה' אלוקינו", כבר אמרנו מזון וארץ, עכשיו אומרים ברכת ירושלים. כבר ביקשנו ברחם, שהקב"ה ירחם על ישראל עמך ועל ירושלים עירך וכו'. או יכול להיות או רחמנות או נחמינו. אחד אומר שיוכל להיות רחמנות זה כמו לפני צרה, ונחמינו זה נחמה, לנחם אחרי צרה. אני לא יודע למה זה לא יכול להיות שניהם. גם הסיום יהיה אותו דבר. או בונה ירושלים, או מנחם עמו בבנין ירושלים.

רחם לעומת נחם – שני נוסחאות

דובר 1:

זה מאוד מעניין. בגמרא כתובות שתי אפשרויות, נראה, מובאות שתי הדברים. הפשטות משמע בגמרא שזה בשבת. בשבת צריך לומר במקום

הוא מביא הרבה מנוחה ואנרגיה. כן, מנוחה. על זה אמרתי ששבת, אוקיי, לומר יום השביעי, אמרתי ששבת בסוף סעודה כשמברכים ואומרים רצה, אז לא בדרך כלל חיים של חילוף עצמות. מבקשים, שיהיה נשמה יתירה, שאינה לא אכילה ולא שתיה ולא אנחה. שלא נאכל כל כך הרבה צ'ולנט.

ברצה אנחנו אומרים, "וצויתנו ה' אלוקינו על אכילת מצה זו ועל שתיית כוס ישועות זה." אה, לא, זה פסח. אוקיי, סליחה.

הנוסח המלא לשבת

דובר 1:

"רצה והחליצנו ה' אלוקינו במצותיך ובמצות יום השביעי הזה הגדול והקדוש הזה, כי יום זה גדול וקדוש הוא לפניך לשבות בו ולנוח בו באהבה כמצות רצונך."

ואני שואל אותך שאלה, משהו בכל המילים האלה שאתה מכניס באמצע, האם הן נותנות משהו? לא. הן אומרות את אותו דבר. זה כמו שהרמב"ם אומר, אומרים יום השביעי, כך, "ונשבות בו ונוחו בו כמצות רצונך."

כן, וכאן יש בקשה, "ואל יהי צרה ויגון ביום מנוחתנו." ומה אנחנו אומרים? אותו דבר, רק פי ארבעה יותר ארוך?

סיום הברכה

דובר 1:

ואחר כך מסיימים שוב עם העניין של רחם. לא, אני חושב שאנחנו עושים... אני חושב שהלשון רצה היא סתם מה שהוסיפו ברצה.

הנוסח שלנו בסיום – רצה שבת

הנוסח שלנו מגיע בסיום של זה, כשמסיימים רצה שבת, מסיימים כבר את הנוסח שלנו, דייטש, אנחנו אומרים את המנהג של הירושלמי, "והרננו ה' אלוקינו את קולך, ברוך אתה ה' מנחם ציון." אנחנו לא אומרים "ונחם ציון ונחם עמך ונחם ירושלים." אנחנו לא אומרים "ונחם ירושלים" שוב. אנחנו אומרים פשוט, "ברוך אתה ה' מנחם ציון." זה מתאים לנו מאוד. לא, אולי לא צריך לומר לפני זה את "רחם", אני מתכוון לומר. הניסוח הוא שאני כבר מכניס את "רחם" בסוף. לא, לא, אני מתחיל. הגמרא אומרת "מתחיל בנחמה וחותם בנחמה." מתחילים, אפשר להתחיל "נחמנו" ב"רצה והחליצנו", או "רחם" ב"רצה והחליצנו", ואחר כך אפשר לסיים.

הסדר שלנו הוא סתם לומר. אבל השאלה היא, מתי אומרים "יעלה ויבוא" כשאומרים את "אלוקינו ואלוקי אבותינו" ב"רצה" לא אומרים את זה שוב את "אלוקינו ואלוקי אבותינו".

הלכה ב (המשך): הוספת בברכת בונה ירושלים – יעלה ויבוא

דובר 1:

אפשר פשוט לומר ברוך אתה ה' מנחם ציון, וזה מתאים מאוד.

דובר 2:

לא, אולי לא צריך לומר לפני זה את רחם אני מתכוון לומר. הנוסח הוא, אני כבר מכניס את רחם ברחמיך הרבים, לא, לא, שיתחילו. זה הגמרא אומרת, עושים חילוק בין נוסחאות. מתחילים, אפשר להתחיל רחם נא, ורצה והחליצנו, או רחם נא, ורצה והחליצנו, ואחר כך אפשר לסיים. זאת אומרת, הסיידור שלנו הוא סתם מעורבב. אבל הסוג, אצלנו אומרים ביעלה ויבוא יש לנו כן את אלוקינו ואלוקי אבותינו. ברצה אמרו משהו שלא לומר אלוקינו ואלוקי אבותינו.

דובר 1:

ביום טוב אומר אלוקינו ואלוקי אבותינו יעלה ויבוא, שהרמ"א כבר הביא את הלשון קודם, או שהוא מביא את זה בסידור. או שהוא מביא את זה אחר כך, כן. רחם ברחמיך הרבים וכו', מוסיף באמצע ברכה שלישית יעלה ויבוא. כאן מכניסים יעלה ויבוא. טוב מאוד. למה זה נכנס לברכה, אתה יודע או שאתה לא יודע? מה הסוד? למה זה נכנס כאן? למה דווקא בבונה ירושלים אומרים את זה? זכרון משיח בן דוד עבדך, וזכרון ירושלים עיר קדשך, וזכרון כל עמך בית ישראל. יעלה ויבוא יש קשר עם שבת, שבת ויום חג המצות הזה.

אוקיי. אבל זה אותו רעיון, מה היה בבנין בנו בניין. עדיין אפשר לומר "בונה ירושלים ה'". מה שאמרתי, אני חושב האם בית דוד וירושלים הם שני מילים נרדפות או שני דברים? מה קורה חס ושלום לא יצליח ירושלים, הוא בונה מלכות בית דוד בטבריה. האם אנחנו בסדר? כי העיקר הוא... לא, כי לנו את לישיועתך מלכות בית דוד, או מלכות בית דוד מתכוונת למלכות של דוד בירושלים? דוד המלך עצמו היה מלך בחברון לפני שהיה בירושלים. שבע שנים, אז. זה לא שני דברים שונים, ירושלים היא ממילא ביחד. מה הבעיה?

אני אומר סתם, אני שואל שאלת אדם. אוקיי, אתה יודע מה, בורא עולם, אם אתה נותן לי ירושלים, נקבל את לישיועתך מלכות בית דוד, האם נבקש על זה או לא? זו סתירה. מלכות בית דוד היא מלכות של ירושלים. אני אגיד לך עוד מחשבה, שמלכי יהודה שלטו בירושלים, והיתה לנו מלכות בצד השני של ארץ ישראל, בשומרון. וכשאומרים "מלכות בונה ירושלים", האם מתכוונים בונה מלכות בית דוד? לא, לא, לא, לא מתכוונים. זה בונה ירושלים מתכוון בפשטות לבנייה, שהעיר, שבית המקדש. אפשר לומר אפילו... כן, מלכות בית דוד, הכל חלק. ולומר בבירור שירושלים מתכוונת לירושלים ולבית המקדש, והמלכות היא המלכות שמנהלת משם, שנמצאת שם, שמנהלת את המלוכה. זה שני דברים שונים, זה שניהם ביחד, אבל זה מעניין, אתה צודק שמי שאמר "לא עלתה על דעתך" שלא עלה על דעתו של מישהו לבקש מלכות דוד בטבריה, אבל עלה על דעתו שמישהו יבקש ירושלים בלי מלכות דוד, זה עלה על דעתו. כמו שאתה אומר, אולי מלכות ישראל מהצד השני.

ולכן חילקו לנו גם לשתי ברכות, שני דברים: "בנה ירושלים" ו"את צמח דוד עבדך". שם יש שני דברים. ואנחנו אומרים כן "וכסא דוד עבדך מהרה לתוכה תכין" ב"בונה ירושלים". מכניסים את זה שם. היו אפילו נוסחאות שהיו להם רק ברכה אחת לשניהם, אכן אותה חקירה.

אוקיי, זה העניין של... איך קוראים לזה... של הברכה השלישית.

הלכה ה': נוסח לשבת ויום טוב בברכה שלישית

דברי הרמב"ם

דובר 1:

עכשיו, בברכה השלישית, משנים קצת את הנוסח בשבת ויום טוב. אומר הרמב"ם, בשבת ויום טוב מתחילים עדיין ב"נחם". כאן הוא אומר, כאן בוודאי צריך לומר "נחם". כך חשבתי בגמרא, אבל אחר כך הסתכלתי ברמב"ם, תראה פנימה, כ"ט. אהא, מתחילים ב"רחם" ומסיימים ב"מרחם", כמו שאמרת, "בונה ירושלים" או "מנחם עמו". ובאמצע צריך לעשות נוסח מיוחד לשבת. והוא אומר כך, כ"ט, "מתחיל רחם ה' אלוקינו בעירך, או כמו שכבר אמרת שיש שתי התחלות, רחם ה' על ישראל עמך ועל ירושלים עירך", נכון, ומסיים מנחם עמו בבנין ירושלים או בונה ירושלים'. גם שתי האפשרויות. אבל באמצע הוא צריך לומר על שבת.

"רצה והחליצנו" – הנוסח לשבת

דובר 1:

מה הוא אומר באמצע בשבת? הוא אומר כך, "אלוקינו ואלוקי אבותינו רצה והחליצנו". אנחנו לא אומרים "אלוקינו ואלוקי אבותינו", אנחנו אומרים ישר "רצה והחליצנו". "החליצנו" היא מילה מעניינת. מעטים יודעים את הפירוש של "החליצנו". אני יכול לעשות שיעור על זה. זה אומר להרגיע, אבל זו מילה נדירה מאוד. זה דבר שמובא פעם אחת שם, "חיים שחילץ עצמות". זה מאותו סוג, מבקשים את זה, "חיים שחילץ עצמות". "והחליצנו" – שנרגיש טוב, שנהיה מחולצים. אולי זה אומר שיהיה לנו נשמה יתירה, "שבת וינפש", "נפשי קצרה". להיות גופו לא עובד איתו. יש לו רעיונות טובים, הכל, אבל אין לו את האנרגיה. חיים של חילוף עצמות אומר שהוא יהיה במיטבו, כמו יום שמתחיל את היום עם פעילות גופנית, החברה שמדברת על זה, שגופו יעבוד איתו.

הלכה ב (המשך): סדר ההזכרות כשחלים כמה ביחד

דובר 1:

ויום טוב וראש חודש שחל להיות בשבת, מזכיר של שבת תחילה ואחר כך של יום טוב. הוא אומר את הסדר, מה תדיר ומה לא תדיר. ואם ראש חודש שבת חל להיות בשבת, שזה בחנוכה, מזכיר על הנסים בברכת הארץ, ואחר כך רצה, ויעלה ויבוא ונחמנו. זה הסדר. טוב מאוד.

הלכה ג: דיני ברכה רביעית – הטוב והמטיב

שלוש מלכיות בברכה רביעית

דובר 1:

דיני ברכה רביעית. עכשיו נלמד את הברכה הרביעית, ברכת הטוב והמטיב, מה זה. בשלוש ברכות הרביעית, יש שם הרי שלוש מלכיות. צריך הרי להזכיר שלוש פעמים מלכות. אנחנו אומרים הרי "המלך הטוב והמטיב לכל", ואחר כך אנחנו אומרים "מלך העולם", ואחר כך אנחנו אומרים "הוא ימלוך עלינו לעולם ועד". מזכירים שלוש פעמים מלכות. מה הענין של שלוש מלכיות? אומרים הרי גם "ה' מלך, ה' מלך, ה' ימלוך לעולם ועד". זה משהו ענין של שלוש מלכיות. מלכות תמיד מסבירים את זה עם "היה, הווה, ויהיה", אני לא יודע בדיוק.

אבל כאן זה לא ממש זה. כן, אפשר לומר את התורה, אפשר לומר על פי קבלה ככה, כן. אבל זה לא מוכרח כאן, כי כאן זה יותר ככה סתם שלוש פעמים, אולי זה משהו יפה... "שבחא דאורחא אצל בעל הבית", מוסיף בברכה לבעל הבית. מוסיף בברכה הרביעית, מוסיף ברכה לבעלי הבתים. נכון?

דיון: למה שלוש מלכיות?

דובר 2:

אני חושב שהברכה הרביעית צריכה הרי להיות בה שלוש מלכיות. אני חושב שאולי ככה, כי בדברים כאלה אנחנו מורידים את הקב"ה כמו אבא טוב שנותן לחם. ואחר כך הקב"ה הוא הגנרל שלנו שנותן לנו ירושלים, והוא בונה, הוא בונה ירושלים, הוא אחד שנותן ארצות. וכאן אנחנו נותנים לו בחזרה מלכות. מלכות היא הרי מדרגה גבוהה יותר, הוא מלך העולם, הוא...

דובר 1:

טוב מאוד. יש תירוץ פשוט, עומד בראשונים, הסיבה היא כי שלוש הברכות הראשונות לא אומרות מלכות, או שתי הברכות האחרונות, עכשיו השלימו לשלוש שחסר. הראשונה אומרת כן, "אלוקינו מלך העולם". למה יצטרך עוד שתיים?

דובר 2:

טוב מאוד. חדא לגופא וחדא... אולי השתיים שלא אמרו מלכות, ובעצם זה בא. מה יש לארץ לעשות עם מלכות? ובוודאי לירושלים יש לעשות עם מלכות. מילא, לא רצו לצרף מלכות שמים עם מלכות בית דוד.

דובר 1:

אה, יכול להיות. נו? ראיתי את זה בספר משנה. לא רצו לצרף, בבונה ירושלים באה גם מלכות, אבל לא הכניסו שם כי "לא להשוות מלכותא דארעא למלכותא דרקיעא".

דובר 2:

אה, זה מה שאתה אומר, שלוש המלכיות. עכשיו ביקשנו כן מלכות בית דוד, אבל עוד יותר אנחנו נרגשים למלכות שמים. אי אפשר לערבב את זה עם מלכותא דארעא. זו הנקודה לכאורה. זה פשוט פשוט. אוקיי. זה דבר מיוחד, הפשט הוא שיהודי שיש לו אמת... יהודי שקרוב לקב"ה, הוא צריך לחשוב שעכשיו אין לנו מלכות בית דוד, אבל הקב"ה הוא המלך שלנו.

דובר 1:

טוב מאוד, זה מתאים מאוד, זה מתאים. שנדע שהקב"ה נושא אותנו.

הלכה ג (המשך): ברכת בעל הבית

דיון: למה יעלה ויבוא דווקא בברכת בונה ירושלים?

דובר 1:

יש לך אולי סוד למה דווקא זה נכנס כאן?

דובר 2:

האם זה כי ברחם זה איפה שמבקשים בקשות, מסיימים הרי עם אל תצריכנו ואל תכלימנו. יש בקשה קדושה. אני לא יודע.

דובר 1:

בדרך כלל קבעו שבת ב, למשל, באמצע, כן, בין השלוש והשלוש. אה, כאן שמו את זה בברכה האחרונה. זה ממש כאן. אוקיי, אתה יכול לומר פעם אחת את הברכה הרביעית? אתה לא יכול, כי הברכה הרביעית היא רק מדרבנן. זה משהו בסוף.

דובר 2:

לא, אני חושב, למה זה בא... או שיש לזה קשר עם בונה ירושלים? לא ברור. או שזה משהו של... משהו כזה בסוף.

דובר 1:

ככה זה נשמע, שבסוף. אתה רואה הרי שלמשל, שהם אמרו ש... במעין שלוש אומרים או ברצה או בברכת הארץ, כן? או בברכה האמצעית מזכיר, כן? יום טוב, כשזה בחול, אומרים את זה ברצה. למה ברצה? כי זו הבקשה האחרונה כמעט. על הנסים זה הודאה, זה ענין של הודאה. אותו דבר כאן זה האחרון, ו... זה לא ברור. לפני הודאה, שההטוב והמטיב דומה לברכת מודים, כן? זה לא פשוט טוב יותר.

דובר 2:

אמרתי שביעלה ויבוא מתאים כל מלכות בית דוד עם הענין של ירושלים, כי בית דוד, יעלה ויבוא...

דובר 1:

כן, אולי זה בדיוק, אני לא יודע. כן, צריך באמת לחשוב. אה, זה הרי נכנס ברצה, ורצה זה גם דבר של עבודה, אתה אומר אותו דבר. שיבקשו כמעט על העבודה לחזור לירושלים.

דובר 2:

אוקיי. בחנוכה ופורים אבל...

דובר 1:

כן, צריך לחשוב לירושלים להיות, לירושלים להיות. לפי הפשט ששבת היא מקדש בזמן...

דובר 2:

בסדר. הלאה הוא אומר...

דובר 1:

כן, טוב מאוד, יש קשר בין... של שבת וירושלים. כן.

הלכה ב (המשך): על הנסים בברכת הארץ

דובר 1:

הוא אומר, בחנוכה ופורים מוסיפים גם מעין המאורע של חג, כמו יעלה ויבוא, אבל לא עושים את זה בברכת רצה, אלא עושים את זה באמצע ברכת הארץ. אומרים על הנסים כדרך שמוסיפין בתפילה. למה באמת? אה, כי על הנסים זה... מודים על הנסים, צריך את זה תמיד לצרף לנוסח של תודה, ענין של הודאה.

את זה הוא אמר, רצה זו בקשה, ממילא שייך לבקשות. לכאורה, בשלוש ברכות ראשונות, המקום של בקשות הוא בונה ירושלים. משא"כ על הנסים זו הודאה, שייך לברכת הארץ שבה ההודאה. מודים אנחנו לך, זה מתחיל ממש ככה, מודים אנחנו לך, כן.

דובר 2:

אוקיי, טוב מאוד.

דובר 1:

אבלים אלוי, ואומרים בזה שהקב"ה יעזור שהמשפחה תהיה מנוחמת וכדומה, כן? מוסיפים את הנוסח שלך, זה מאוד חשוב, צריך להוסיף את הנוסח שלך, כמו שאתה אומר תעשה דרשה, או שאתה אומר תוסיף "הרחמן", לא, חזור לסדר.

הלכה ג (המשך): ברכת חתנים**דובר 1:**

כן, הוא אומר הלאה, ובבית חתנים יש גם, בבית חתנים, מברכין בבית חתנים, אה, כאן מדברים אחרי סיום ברכת המזון, אחרי שבע ברכות, אחר ברכת המזון. כן, אבל אחר ברכת המזון, לא כמו בית האבל בפנים. הלאה, לא מוסיפים לסיים את זה. עכשיו היום, היום אחר ברכת המזון. אה, טוב. מה תעשה קומפלס חדש. אתה לא יכול, כי הברכה הרביעית היא רק מדרבנן. זה משהו בסוף.

דובר 2:

לא, אני חושב, למה זה בא... או שיש לזה קשר עם בונה ירושלים? לא ברור. או שזה משהו של... משהו כזה בסוף.

דובר 1:

ככה זה נשמע, שבסוף. אתה רואה הרי שלמשל, שהם אמרו ש... במעין שלוש אומרים או ברצה או בברכת הארץ, כן? או בברכה האמצעית מזכיר, כן? יום טוב, כשזה בחול, אומרים את זה ברצה. למה ברצה? כי זו הבקשה האחרונה כמעט. על הנסים זו הודאה, זה ענין של הודאה. אותו דבר כאן זה האחרון, ו... זה לא ברור. לפני הודאה, שההטוב והמטיב דומה לברכת מודים, כן? זה לא פשוט טוב יותר.

דובר 2:

אמרת שביעלה ויבוא מתאים כל מלכות בית דוד עם הענין של ירושלים, כי בית דוד, יעלה ויבוא...

דובר 1:

כן, אולי זה בדיוק, אני לא יודע. כן, צריך באמת לחשוב. אה, זה הרי נכנס ברצה, ורצה זה גם דבר של עבודה, אתה אומר אותו דבר. שיבקשו כמעט על העבודה לחזור לירושלים.

דובר 2:

אוקיי. בחנוכה ופורים אבל...

דובר 1:

כן, צריך לחשוב לירושלים להיות, לירושלים להיות. לפי הפשט ששבת היא מקדש בזמן...

דובר 2:

בסדר. הלאה הוא אומר...

דובר 1:

כן, טוב מאוד, יש קשר בין... של שבת וירושלים. כן.

הלכה ב (המשך): על הנסים בברכת הארץ**דובר 1:**

הוא אומר, בחנוכה ופורים מוסיפים גם מעין המאורע של חג, כמו יעלה ויבוא, אבל לא עושים את זה בברכת רצה, אלא עושים את זה באמצע ברכת הארץ. אומרים על הנסים כדרך שמוסיפין בתפילה. למה באמת? אה, כי על הנסים זה... מודים על הנסים, צריך את זה תמיד לצרף לנוסח של תודה, ענין של הודאה.

את זה הוא אמר, רצה זו בקשה, ממילא שייך לבקשות. לכאורה, בשלוש ברכות ראשונות, המקום של בקשות הוא בונה ירושלים. משא"כ על הנסים זו הודאה, שייך לברכת הארץ שבה הודאה. מודים אנחנו לך, זה מתחיל ממש ככה, מודים אנחנו לך, כן.

דובר 2:

הוא אומר הלאה, שבחא דאורחא אצל בעל הבית – מוסיף בברכה רביעית ברכה לבעל הבית. כשאורח נמצא אצל בעל הבית והוא מברך, הוא מתכוון לו סתם את הברכה. הוא מתכוון לומר, אם האורח הוא זה שהוא שליח ציבור, שאומר בקול רם ברכת המזון וכולם עונים אמן אחריו, כמו שדיברנו שבכל הברכות שאחד יכול לומר בקול רם. מוסיף ברכה לבעל הבית, מוסיף ברכה לבעל הבית, ברכה קצרה, איך הוא מברך? יהי רצון שלא יבוש בעל הבית בעולם הזה ולא יכלם לעולם הבא**.

מעניין. מה אומרים לו המילים? הוא נותן לך הצעה של נוסח? ואז אומר הרמ"א, ויש לו רשות להוסיף בברכת בעל הבית ולהאריך בה, יכול לפתוח את הנוסחאות שלו. מאחר שעל זה אין ענין של מטבע שטבעו חכמים. כשנאמר, מה מתחיל הוא בכלל פעם ביהי רצון? נאמר שלא לומר שם מלכות, או איפה משהו מהרמב"ם את זה?

דיון: האם יש נוסח קבוע לברכת בעל הבית?**דובר 2:**

זה כן קטע שעומד בגמרא. כן יש קטע בגמרא, אבל...

דובר 1:

טוב מאוד. הגמרא מביאה יותר נוסח. אבל הרמ"א הבין, שזה... אה, עומד לי קודם בגמרא. ר' יוחנן אמר את הנוסח שהרמ"א מביא, ור' יהודה מוסיף בדברים... ומה שעומד אצלנו לפרש ר' יוסף בדברים, מותר להוסיף. הרמ"א הבין, שזה לא אומר שחייבים לומר את הנוסח. אפשר להוסיף את הנוסח שלך. ממילא, לא על שום, יש אנשים שהם נוהגים ככה, קודם כל הליטאים מקפידים על הנוסח. ברכה, צריכים לומר שלפי הרמ"א, זה לא נכון. ההתחלה חסרה. אני מקפיד אז לדבר מחמאות לבעל הבית. אבל ברכה, צריך לתת ברכה. כן. אבל חלק מהברכה הוא לתת ברכה ודרשה. כמו שאנחנו קמים. כמו שנותנים דרשה לבעל הבית או מה. קמים על זה להיות מחמאות. כאן אפשר לעשות את זה אצל אנשים, קמים עוד אצל "לא יחסרנו". אני רוצה כאן לדבר חלש, אני לא רוצה להיכנס לדרכי הקב"ה, איך הוא מנהל את העולם. אוקיי, אומר הקב"ה, אתה יכול להיות, אבל אתה מבקש לתת ברכה, תפילה, וברכה.

הלכה ג (המשך): ברכת בית האבל**דובר 1:**

יש ברכה שאומרים שבאורחין בבית האבל. אם מברכים ברכת המזון בבית האבל, אם מברכים ברכה רביעית, מוסיפים בברכה רביעית, עומד כבר "הטוב והמטיב", יש גם נוסח מיוחד. אצלנו לא אומרים את זה היום, אבל יש בית אבל, כן, יש אחרים שלא יצאו מזה, ומותר לומר את זה, זו לא טעות, זה נוסח יפה. וכן, כמו שאתה אומר, בתוספות רי"ד זה מודפס באשכנז, אומרים אולי לא ממש את נוסח הרמב"ם, אבל יש נוסחאות כאלה של בית אבל, כן, זה גם מובא בטור, שזכרתי. אבל זה מתאים גם בדיוק מאוד בטעם, שתראה רק את הראשון, אה, שהלאה זה ענין של, של למצוא את האור, גילוי למצוא את, להוציא הכרת תודה אפילו כשקשה.

נוסח ברכת בית האבל**דובר 1:**

אם מברכים ברכה רביעית אומרים ככה: "המלך החי הטוב והמטיב", הקב"ה שחי וטוב ומטיב, "אל אמת, דיין אמת, שופט בצדק", עומד כאן קטע כזה, "האומר לעולמו די", הקב"ה חי עדיין, כי אותו אדם, הבה נבין, הקב"ה חי עדיין, וכו'. הקב"ה אבל צודק, הוא שופט בצדק, הוא הרג את אותו אדם, זה צידוק הדין, "שליט בעולמו לעשות כרצונו", לא שהקב"ה היה חייב לעשות, הקב"ה עשה כי הוא רצה ככה, הוא צודק, יש לו את היכולת, "שאנחנו עבדיו ועמו", למעשה, הוא נשאר אלוקים בחיינו, אנחנו עבדיו, "ועל הכל אנו חייבים להודות לו ולברכו", בכל מצב יש מקום ל"חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה", "ועל הכל אנו חייבים להודות לו ולברכו", ולכן אפשר לעשות "הרחמן הוא ינחם

אוקיי, טוב מאוד.

הלכה ב (המשך): סדר ההזכרות כשחלים כמה ביחד

דובר 1:

יום טוב וראש חודש שחל להיות בשבת, מזכיר של שבת תחילה ואחר כך של יום טוב. הוא אומר את הסדר, מה תדיר ומה לא תדיר. ואם ראש חודש שבת חל להיות בשבת, שזה בחנוכה, מזכיר על הנסים בברכת הארץ, ואחר כך רצה, ויעלה ויבוא ונחמנו. זה הסדר. טוב מאוד.

הלכה ג: דיני ברכה רביעית – הטוב והמטיב

שלוש מלכיות בברכה רביעית

דובר 1:

דיני ברכה רביעית. עכשיו נלמד את הברכה הרביעית, ברכת הטוב והמטיב, מה זה. בשלוש ברכות הרביעית, יש שם הרי שלוש מלכיות. צריך הרי להזכיר שלוש פעמים מלכות. אנחנו אומרים הרי "המלך הטוב והמטיב לכל", ואחר כך אנחנו אומרים "מלך העולם", ואחר כך אנחנו אומרים "הוא ימלוך עלינו לעולם ועד". מזכירים שלוש פעמים מלכות. מה הענין של שלוש מלכיות? אומרים הרי גם "ה' מלך, ה' מלך, ה' ימלוך לעולם ועד". זה משהו ענין של שלוש מלכיות. מלכות תמיד מסבירים את זה עם "היה, הווה, ויהיה", אני לא יודע בדיוק.

אבל כאן זה לא ממש זה. כן, אפשר לומר את התורה, אפשר לומר על פי קבלה ככה, כן. אבל זה לא מוכרח כאן, כי כאן זה יותר ככה סתם שלוש פעמים, אולי זה משהו יפה... "שבחא דאורחא אצל בעל הבית", מוסיף בברכה לבעל הבית. מוסיף בברכה הרביעית, מוסיף ברכה לבעלי הבתים. נכון?

דיון: למה שלוש מלכיות?

דובר 2:

אני חושב שהברכה הרביעית צריכה הרי להיות בה שלוש מלכיות. אני חושב שאולי ככה, כי בדברים כאלה אנחנו מורידים את הקב"ה כמו אבא טוב שנותן לחם. ואחר כך הקב"ה הוא הגנרל שלנו שנותן לנו ירושלים, הוא בונה, הוא בונה ירושלים, הוא אחד שנותן ארצות. וכאן אנחנו נותנים לו בחזרה מלכות. מלכות היא הרי מדרגה גבוהה יותר, הוא מלך העולם, הוא...

דובר 1:

טוב מאוד. יש תירוץ פשוט, עומד בראשונים, הסיבה היא כי שלוש הברכות הראשונות לא אומרות מלכות, או שתי הברכות האחרונות, עכשיו השלימו לשלוש שחסר. הראשונה אומרת כן, "אלוקינו מלך העולם". למה יצטרך עוד שתיים?

דובר 2:

טוב מאוד. חזק לגופא וחדא... אולי השתיים שלא אמרו מלכות, ובעצם זה בא. מה יש לארץ לעשות עם מלכות? ובוודאי לירושלים יש לעשות עם מלכות. מילא, לא רצו לצרף מלכות שמים עם מלכות בית דוד.

דובר 1:

אה, יכול להיות. נו? ראיתי את זה בספר משנה. לא רצו לצרף, בבונה ירושלים באה גם מלכות, אבל לא הכניסו שם כי "לא להשוות מלכותא דארעא למלכותא דרקיעא".

דובר 2:

אה, זה מה שאתה אומר, שלוש המלכיות. עכשיו ביקשנו כן מלכות בית דוד, אבל עוד יותר אנחנו נרגשים למלכות שמים. אי אפשר לערבב את זה עם מלכותא דארעא. זו הנקודה לכאורה. זה פשוט פשוט. אוקיי. זה דבר מיוחד, הפשוט הוא שיהודי שיש לו אמת... יהודי שקרוב לקב"ה, הוא צריך לחשוב שעכשיו אין לנו מלכות בית דוד, אבל הקב"ה הוא המלך שלנו.

דובר 1:

טוב מאוד, זה מתאים מאוד, זה מתאים. שנדע שהקב"ה נושא אותנו.

הלכה ג (המשך): ברכת בעל הבית

דובר 1:

הוא אומר הלאה, שבחא דאורחא אצל בעל הבית – מוסיף בברכה רביעית ברכה לבעל הבית. כשאורח נמצא אצל בעל הבית והוא מברך, הוא מתכוון לו סתם את הברכה. הוא מתכוון לומר, אם האורח הוא זה שהוא שליח ציבור, שאומר בקול רם ברכת המזון וכולם עונים אמן אחריו, כמו שדיברנו שבכל הברכות שאחד יכול לומר בקול רם. מוסיף ברכה לבעל הבית, מוסיף ברכה לבעל הבית, ברכה קצרה, איך הוא מברך? יהי רצון שלא יבוש בעל הבית בעולם הזה ולא יכלם לעולם הבא**.

מעניין. מה אומרים לו המילים? הוא נותן לך הצעה של נוסח? ואז אומר הרמ"א, ויש לו רשות להוסיף בברכה בעל הבית ולהאריך בה, יכול לפתוח את הנוסחאות שלו. מאחר שעל זה אין ענין של מטבע שטבעו חכמים. כשאמר, מה מתחיל הוא בכלל פעם ביהי רצון? נאמר שלא לומר שם מלכות, או איפה משהו מהרמב"ם את זה?

דיון: האם יש נוסח קבוע לברכה בעל הבית?

דובר 2:

זה כן קטע שעומד בגמרא. כן יש קטע בגמרא, אבל...

דובר 1:

טוב מאוד. הגמרא מביאה יותר נוסח. אבל הרמ"א הבין, שזה... אה, עומד לי קודם בגמרא. ר' יוחנן אמר את הנוסח שהרמ"א מביא, ור' יהודה מוסיף בדברים... ומה שעומד אצלנו לפרש ר' יוסף בדברים, מותר להוסיף. הרמ"א הבין, שזה לא אומר שחייבים לומר את הנוסח. אפשר להוסיף את הנוסח שלך. ממילא, לא על שום, יש אנשים שהם נוהגים ככה, קודם כל הליטאים מקפידים על הנוסח. ברכה, צריכים לומר שלפי הרמ"א, זה לא נכון. ההתחלה חסרה. אני מקפיד אז לדבר מהמאות לבעל הבית. אבל ברכה, צריך לתת ברכה. כן. אבל חלק מהברכה הוא לתת ברכה ודרשה. כמו שאנחנו קמים. כמו שנותנים דרשה לבעל הבית או מה. קמים על זה להיות מחמאות. כאן אפשר לעשות את זה אצל אנשים, קמים עוד אצל "לא יחסרנו". אני רוצה כאן לדבר חלש, אני לא רוצה להיכנס לדרכי הקב"ה, איך הוא מנהל את העולם. אוקיי, אומר הקב"ה, אתה יכול להיות, אבל אתה מבקש לתת ברכה, תפילה, וברכה.

הלכה ג (המשך): ברכת בית האבל

דובר 1:

יש ברכה שאומרים שבאורחין בבית האבל. אם מברכים ברכת המזון בבית האבל, אם מברכים ברכה רביעית, מוסיפים בברכה רביעית, עומד כבר "הטוב והמטיב", יש גם נוסח מיוחד. אצלנו לא אומרים את זה היום, אבל יש בית אבל, כן, יש אחרים שלא יצאו מזה, ומותר לומר את זה, זו לא טעות, זה נוסח יפה. וכן, כמו שאתה אומר, בתוספת רי"ד זה מודפס באשכנז, אומרים אולי לא ממש את נוסח הרמב"ם, אבל יש נוסחאות כאלה של בית אבל, כן, זה גם מובא בטור, שזכרתי. אבל זה מתאים גם בדיוק מאוד בטעם, שנתראה רק את הראשון, אה, שהלאה זה ענין של, של למצוא את האור, גילוי למצוא את, להוציא הכרת תודה אפילו כשקשה.

נוסח ברכת בית האבל

דובר 1:

אם מברכים ברכה רביעית אומרים ככה: "המלך החי הטוב והמטיב", הקב"ה שחי וטוב ומטיב, "אל אמת, דיין אמת, שופט בצדק", עומד כאן קטע כזה, "האומר לעולמו די", הקב"ה חי עדיין, כי אותו אדם, הבה נבין, הקב"ה חי עדיין, וכו'. הקב"ה אבל צודק, הוא שופט בצדק, הוא הרג את אותו אדם, זה צידוק הדין, "שליט בעולמו לעשות כרצונו", לא שהקב"ה היה חייב לעשות, הקב"ה עשה כי הוא רצה ככה, הוא צודק, יש לו את היכולת, "שאנחנו עבדיו ועמו", למעשה, הוא נשאר אלוקים בחיינו, אנחנו עבדיו, "ועל הכל אנו חייבים להודות לו ולברכו", בכל מצב יש מקום ל"חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה", "ועל הכל אנו

לא, צריך להבין על זה, מה הנקודה.

דובר 1:

אוקיי, בוא נבדוק עוד. תמשיך.

דובר 2:

לא, יכול להיות שכאן זה פשוט ענין של כבוד הציבור.

המשך הרמב"ם: ע עד מתי מברכין ברכת חתנים

דובר 1:

"עד כמה מברכין אותה?" עד מתי? זאת אומרת, איך... בית חתנים מתכוון בדרך כלל לחתונה. בית חתנים מתכוון לאוהל, היה הרבה פעמים אוהל שהחתן הקים בבית חמיו לעשות שם את הסעודה. אבל עד מתי? זאת אומרת, מה קורה אם עושים שם את הלילה הבא אחרי החתונה שוב סעודה?

"עד כמה מברכין אותה? אם היה אלמן שנשא אלמנה", זה רק פעם אחת, "מברכין אותה ביום ראשון בלבד", רק בחתונה. היום הראשון עשו את הסעודה, זה היום.

"ואם היה בחור שנשא אלמנה, או אלמן שנשא בתולה", שמשמעותו שאחד מהם הוא או בחור או בתולה, יש התרגשות גדולה יותר. "ברכה זו עושים כל שבעת ימי המשתה". כל שבעת הימים.

איזו ברכה אומרים?

אומר הרמב"ם, על איזו ברכה מדברים כאן? "ברכה זו שמוסיפין בבית חתנים היא ברכה אחרונה משבע ברכות של נישואין". כשתלמד בספר הלכות אישות, הרי הרמב"ם שם מדבר יותר על נישואין, ושם יש שבע ברכות. האחרונה שבהן היא מה שאומרים אחרי ברכת המזון בבית חתנים.

דין פנים חדשות

אומר הרמב"ם, "במדברים אמורים?" אומרים רק ברכה אחת, רק ברכה אחרונה? "שהיו האוכלין הן שעמדו בברכת נישואין ושמעו הברכות". כשאלה שאוכלים הם אלה שכבר השתתפו קודם בחופה ושמעו את הברכות שעשו אחרי החופה, שבע הברכות.

"אבל אם היו אוכלין אחרים שלא שמעו ברכת נישואין בשעת נישואין", אם יש אבל אנשים חדשים שעדיין לא שמעו את ברכת הנישואין, "מברכין בשבילן אחר ברכת המזון שבע ברכות כדרך שמברכין בשעת נישואין". עושים עבורם עכשיו את כל שבע הברכות.

תרגום לעברית

זה הקריאה של פנים חדשות, זה בא מכאן. אלה שעדיין לא שמעו ברכת נישואין, כל שבע הברכות, עושים אותן עכשיו. זה ברכות יפות מאוד, לכבוד החתן והכלה, וכאן יש לנו הסבר עם כל הדברים האלה. אלה כבר שמעו את זה, זה לא מעניין, אבר אם יש אנשים חדשים, אומרים את זה שוב.

דובר 2:

תהיה מסביר, מדברים כאן שבעת ימים, אז... זה לא סתם ככה. כל שבעת הימים יותר... אה, כל שבעת הימים צריך באמת להיות פנים חדשות. כל אלה ששמעו את זה כבר בחופה לא יכולים לעשות שוב.

דובר 1:

כל יום באים אנשים חדשים.

דובר 2:

כל יום באים אנשים חדשים.

הדין של עשרה

דובר 1:

אומר הרמב"ם, "וצריך שיהיו עשרה בברכת חתנים", בשבע ברכות, בברכת המזון צריך להיות עשרה אנשים, "והחתנים מן המניין". החתן יכול להיות העשירי. לא צריך להיות אחד עשר חוץ ממנו, עשרה חוץ ממנו.

דיון: האם אפשר לעשות שבע ברכות עם כמה חתנים?

חייבים להודות לו ולברכו, ולכן אפשר לעשות "הרחמן הוא ינחם אבליהם אלו", ואומרים בזה שהקב"ה יעזור שהמשפחה תהיה מנוחמת וכדומה, כן? מוסיפים את הנוסח שלך, זה מאוד חשוב, צריך להוסיף את הנוסח שלך, כמו שאתה אומר תעשה דרשה, או שאתה אומר תוסיף "הרחמן", לא, חזור לסדר.

הלכה ג (המשך): ברכת חתנים

דובר 1:

כן, הוא אומר הלאה, ובבית חתנים יש גם, בבית חתנים, מברכין בבית חתנים, אה, כאן מדברים אחרי סיום ברכת המזון, אחרי שבע ברכות, אחר ברכת המזון. כן, אבל אחר ברכת המזון, לא כמו בית האבל בפנים. הלאה, לא מוסיפים לסיים את זה. עכשיו היום, היום אחר ברכת המזון. אה, טוב. מה תעשה קומפלסק חדש. אתה לא יכול, כי הברכה הרביעית היא רק מדרבנן. זה משהו בסוף.

דובר 2:

לא, אני חושב, למה זה בא... או שיש לזה קשר עם בונה ירושלים? לא ברור. או שזה משהו של... משהו כזה בסוף.

דובר 1:

נכון, לא מוסיפים אחרת בזה. עכשיו, ממשיכים עם ברכת המזון, אחרי ברכת המזון. אה, טוב, צריך לעשות פרק חדש. אתה כבר יכול לומר אחר כך.

הרמב"ם שם את זה כאן, צריך לחשוב. הרמב"ם שם את זה, כולו, זה עוד תוספת לברכת המזון, רק שמו את זה מיד אחרי ברכת המזון. זו עוד תוספת. כלומר, במילים אחרות, בבית האבל מברכים, עושים ארבע ברכות, בבית חתנים עושים עשר ברכות. יש יותר ברכות, כן.

לשון הרמב"ם

אומר הרמב"ם, "ובבית חתנים מברכין ברכת חתנים אחר ארבע ברכות אלו בכל סעודה וסעודה שאוכלין שם". הוא אומר ברכת חתנים, ברכה אחת.

אומר הרמב"ם, "ואימתי מברכין ברכות אלו?" הוא הולך כבר לומר שיש מצבים שאומרים שבע ברכות.

אומר הרמב"ם, "ואימתי מברכין ברכות אלו? ומי מברך אותן? לא עבדים ולא קטנים".

דיון: למה מזכיר הרמב"ם כאן עבדים וקטנים?

עד עכשיו הוא לא אמר לנו שעבד וקטן יכולים להיות המברכים. לא נאמר בברכת חתנים, אני לא יודע למה זה ענין אולי של כשירות.

דובר 2:

למדנו כן קודם שעבדים וקטנים לא יכולים לברך עבור אחרים?

דובר 1:

לא?

דובר 2:

למדנו בפרק א' משהו על זה?

דובר 1:

לא? פרק א' לא עמד על זה? מוציאין?

דובר 2:

כן. ב"מוציאין אחרים"?

דובר 1:

אמן. לא, עמד כאן ב... משהו לא עמד? "כל השומע ברכה כעונה", לא עמד שזה חייב להיות גדול. עמד "מוציא מי שחייב בו מן התורה", זה עמד, כן. עבד גם חייב לכאורה. לא עמד, אני לא יודע. אני לא יודע ברור. תמשיך.

דובר 2:

דובר 2:

אני מתכוון באופן כללי, אבל...

הלכה ב' (המשך): שכח ולא הזכיר בשבת או ביום טוב

לשון הרמב"ם

דובר 1:

אומר הרמב"ם הלאה, "שכח ולא הזכיר בשבת או ביום טוב קדושת היום". הוא לא הזכיר שבת או יום טוב קדושת היום. אה, עכשיו נלמד מה קרה, לא... ההלכות שצריך לעשות. מה קרה אם שכחו משהו?

אומר הרמב"ם, "אם נזכר קודם שיאמר ברכה רביעית". אז כך, בשבת הוא אומר שם... כלומר הוא מוסיף ברכה רביעית, והוא אומר, "ברוך אשר נתן שבתות מנוחה לעמו ישראל לאות ולברית קודש".

"לאות ולברית קודש" – שבת כברית

זה מעניין, כאן כתוב ששבת עצמה היא ברית קודש.

דובר 2:

בוודאי, הרי כתוב "לאות היא".

דובר 1:

זו ברית, כן. לא ראיתי שהוא יאמר מקדש השבת.

דובר 2:

לא, טוב. אני רק רוצה לומר, כל אחד יודע את המילים ברית קודש, זה מקור חזק שברית קודש היא שבת, יותר מברית מילה. ברית מילה היא כמו כתר. למה אומרים ברית קודש? איפה כתוב "וחותם באות ברית קודש נתן"?

דובר 1:

אומרים כן, "ואות ברית קודש".

דובר 2:

לא, אבל המילים "ברית קודש", הביטוי "ברית קודש" זה לא... בברכות, ברכת המזון אומרים...

דובר 1:

כן כן, "ועל ברייתך שחתמת בבשרנו". ו"ועל תורתך שלמדנו". "ועל חוקיך שהודעתנו". "ועל ברייתך שחתמת בבשרנו".

דובר 2:

אוקיי, מאוד טוב. כאן שבת היא אות ברית קודש.

המשך הרמב"ם: בימים טובים ובראש חודש

דובר 1:

"וחדשים ובקרים", שבת. אבל ימים טובים, "ברוך אשר נתן ימים טובים לעמו ישראל לששון ולשמחה", "וחדשים ובקרים" ישראל והזמנים.

ואז הוא עושה ברכה רביעית, ואז עושים עוד ברכה. אין לו בעיה עם זה שלא להוסיף ברכה או מה. בדרך כלל אכן לא עושים את זה, אבל במקרה הזה, כן, הענין של ברכת המזון חזק מספיק כדי להוסיף ברכה. כן.

למה אפשר להוסיף ברכה?

יכול להיות כאילו שבמקור מגיעה לשבת ברכה נוספת של מקדש השבת, אלא שהחכמים חיברו את זה. אם אתה רוצה, כמו שזה במקור, אם שכחת, אתה עושה באמת את הברכה הנוספת. מאוד טוב.

אם כבר התחיל ברכה רביעית

ומתי זה ברכה רביעית, כשקורא את שמו, ברכה רביעית, אז מה?

דובר 2:

הוא כבר סיים נחם על הכל, הוא לא פוסק.

דובר 1:

לא, הוא אומר התחיל, התחיל. ברגע שהוא כבר התחיל ברכה רביעית, הוא כבר התחיל לומר "ברוך אתה", פוסק שהוא לא צריך לחזור לראש, כמו

אפשר לאסוף כמה חתנים והם יתאספו ויעשו שבע ברכות, וישמחו אחד את השני. זה רעיון משתלם.

דובר 1:

זה לא התכוונו כאן.

דובר 2:

יכול להיות, אפשר.

דובר 1:

אני לא יודע.

דובר 2:

לא, החתנים עצמם, אה, הם יכולים לעשות אחד לשני.

דובר 1:

מתאספים כמה חתנים שזה עתה נישאו, הם יכולים להתאסף לסעודה.

דובר 2:

עשרה חתנים.

דובר 1:

אולי בטיש של הרבי עושים כזה.

דובר 2:

זו בעיה אבל, מי ילך להרים את החתן על הספסל? כשכולם חתנים.

ברכת חתנים כחלק מברכת המזון

דובר 1:

זה כמו פתיחה של ענין גדול. זה כמו הראשון כאילו כהנים, מה יהיה בעיה עם ברכת כהנים, זו ברכת הדיוט. אבל עכשיו הולך הטיש של הרבי, כי כל אחד בא לשני.

אבל זה מעניין, הלכות ברכת אירוסין וברכת שבע ברכות זו הלכה בהלכות אישות. הרמב"ם מזכיר את זה כאן כי זה מחובר לברכת המזון.

דובר 2:

נכון, זה נשמע מהרמב"ם כאן... זה אמת, אתה צודק, שברכת אירוסין עושים גם בחופה לפני הכתובה, פשוט. אבל זה נשמע מהרמב"ם שאתה מצרף את זה לסעודה לפי הענין. אתה תאמר עוד את הברכה הראשונה, ואחר כך יש לך בונה ירושלים, וכל שש הברכות זה חלק מברכת המזון. כך זה נראה.

ברכת המזון כהזדמנות של תפילה

דובר 1:

זה נשמע כאילו ברכת המזון הפכה להזדמנות נוספת של תפילה, אם אתה מסתכל איך זה הולך. כי בדרך כלל היית חושב, כל מה שאתה צריך לומר, תזכיר בתפילה. בתפילה אתה מזכיר את יעלה ויבוא, ובשומע תפילה אפשר להזכיר בקשות נוספות. מאיפה נכנסים עוד דברים צדדיים? ברכת המזון היא להודות לקב"ה על הלחם. אבל ברגע שהוסיפו בונה ירושלים וכדומה, אז כבר...

דובר 2:

כן, זה נראה, זה נראה.

דובר 1:

נו, אני יכול להגיד לך, אתה צריך לחשוב, ברכת המזון היא יותר מתפילה מדאורייתא, אבל לא הסדר. נראה שלברכת המזון יש אפילו מקור מדאורייתא, ודברים מסוימים יותר מתפילה, או לפחות שווה. נראה שזה סדר שלם.

ואני יכול להגיד לך, בית חתנים זה דבר מרגש, זה לא משהו שאפשר להוסיף בתפילה. זה ענין שקשור לסעודה. כן, אני לא מדבר רק, לא רק בית חתנים,

בברכת המזון הוא צריך רק להגיע עד תחילת הזן.

מחלוקת רמב"ם וראב"ד

כך אומר הרמב"ם הקדוש. אבל הראב"ד הקדוש חולק. הרמב"ם אומר שהראב"ד לא מדבר לענין, אבל הרמב"ם עשה טעות.

כי הרמב"ם אומר, והרמב"ם למד הלכה שמי שרגיל לומר תחנון, הרמב"ם מביא הלכה אחרי תפילה, מי שאומר תחנון עושה פלוס, והוא שכח, הוא לא יכול לחזור. הוא לא יכול לחזור להתפלל, הוא לא יכול לחזור לעבודה. לא שהוא חייב, הוא לא יכול לומר שהוא צריך לחזור על העבודה.

לכאורה אותו דבר, אף על פי שטוב ומטיב אינו מדאורייתא, אבל הוא סובר שזה כמו רגילות. כלומר, אצלו זה אומר חלק מהבנטשן. זה יכול רק לחזור לנחם.

הראב"ד היה מודה שכאשר כבר סיים לגמרי. הוא אומר, כל עוד עדיין באמצע התפילה זה אומר עדיין. כלומר הראב"ד אומר כך... לכאורה, לפי החשבון הזה, הראב"ד אומר שעד שמסיים, איפה שזה מסיים, יש מה לומר עוד יהי רצון, עד אחרי יהי רצון. הוא מפרש שהוא אמר שזה עוד הבקשות צרכי.

לפי אותו שכל שהראב"ד אומר, שכל עוד הוא לא סיים לגמרי, הוא צריך רק לחזור ל"תחלת בונה ירושלים".

הלכה ב' (המשך): דיני ראש חודש, חול המועד, הנוכה ופורים

לשון הרמב"ם

דובר 1:

אומר הרמב"ם הלאה, בראשי חדשים, מה אתה לא יכול לומר "רצה והחליצנו"?

דובר 2:

כך אומר אכן הראב"ד, מה זה על המזל?

דובר 1:

מסתכלים באחרוני הפוסקים נראה שזה לא כל כך פשוט.

ראש חודש – ללא חתימה

אומר הוא ראש חודש. אני אומר לך, ראש חודש שונה. ראש חודש, אם הוא נזכר לפני ברכה רביעית, אומר "ברוך שנתן ראשי חדשים לעמו ישראל לזכרון", אבל הוא לא אומר "ברוך אתה ה'", אין לו חתימה, כמו בשבת וביום טוב, "ומתחיל ברכה רביעית וגומר".

דיון: למה ראש חודש שונה?

למה? מה שונה ראש חודש? למה לא בא בראש חודש חתימה?

דובר 2:

רק במוסף אומרים את הברכה הנוספת.

דובר 1:

נו, מה רע? למה לא אומרים בראש חודש "מקדש ישראל וראשי חדשים", כמו שעושים במוסף? נו, מה שונה ראש חודש משבת?

דובר 2:

אפשר אולי גם לומר, כי ביום טוב חייבים לאכול, אבל בראש חודש לא חייבים לאכול.

דובר 1:

אה, טוב. אז יש חילוק. פשוט, ראש חודש אסור בתענית, אבל לא להתענות ולאכול זה דבר אחר. איך זה קשור בדיוק?

דובר 2:

כן, אבל... אה, אפשר לאכול משהו קטן, אפשר לאכול פירות, כלומר, זה לא קביעות סעודה.

דובר 1:

אוקיי, הלאה.

ראש חודש, חול המועד, הנוכה ופורים – לא צריך לחזור

אלה הדינים של ראש חודש. הלאה, "ואם לא נזכר עד שהתחיל ברכה רביעית, גומרה", ולא צריך לחזור להתחיל לברך מתחילת ראש חודש. "וכן בחולו של מועד ובחנוכה ופורים".

זה מאוד מעניין, כי זה ששבת ויום טוב חייבים לאכול, פשוט ששבת יש לה ברכת המזון משלה, והמטבע שטבעו חכמים אומר שכל תפילה של שבת צריכה להיות עם התוספות של החכמים. ממילא, היום הבנטשן השבתי יש בו תוספת.

מה שאין כן ראש חודש, מישהו אומר חיוב לאדם להתרחץ? אפילו אנשים מתרחצים, נניח, אבל זה לא פשוט שהמטבע שטבעו חכמים של היום של בנטשן בא עם ברכת המזון, שלא דווקא היום יש ברכת המזון. זה מעניין, זו המסקנה.

"וכן בחולו של מועד ובחנוכה ופורים", ימים שאין בהם חיוב אכילה.

דיון: פורים – קושיה

זה מעניין, כי פורים הייתי יכול לומר שהרי יש חיוב משתה ושמחה. מה יכול להיות חיוב משתה ושמחה אולי ברור לא פת.

דובר 2:

נכון, כך לכאורה צריך להסביר את החשבון כאן.

דובר 1:

שכרות היא ענין חוזר.

דובר 2:

מה?

דובר 1:

כן, לכאורה כך יוצא החשבון כאן.

דובר 2:

לכאורה צריך לחשוב כך, כן.

דובר 1:

ענין אחד חוזר, כך כתוב, כן.

דובר 2:

הרמ"א אומר שאפשר להתייחד, כי...

דובר 1:

פורים יש סיבות אחרות.

דובר 2:

פורים יש סיבות אחרות. הרמ"א לא אמר על שיכור. שיכור, שיכור עם...

הלכה ב' (סוף): שיכור ובנטשן

דובר 1: זה זמן, כי פורים הייתי יכול לומר חיוב משתה ושמחה. אולי משתה ושמחה לא דורש פת. נכון, כך לכאורה צריך לצאת ששיכור לא צריך להיות חוזר. מה? לכאורה כך יוצא החשבון כאן. אני מתכוון שחושבים כך, כן.

דובר 2: אחד חוזר, כך כתוב.

דובר 1: כן, הרמ"א אומר שאפשר להוסיף את החשבון. פורים יש סיבה אחרת. הרמ"א לא אמר על שיכור.

דובר 2: שיכור מותר לברך.

דובר 1: כן, כך כתוב, לזוהר יש שיחה על זה למה שיכור מותר לברך, למה הוא מותר לברך על יין. אבל בתפילה הוא אמר לנו.

דובר 2: אז אני אומר פורים, הוא כנראה לא שייך, כי חוץ מזה אין שמחה.

דובר 1: אני מבין, שיכור זה לא תפילה, אבל בנטשן...

הרגיש רעב. נכון, אבל כל עוד הרעב קיים, צריך לעשות, מתברר שחייבים לברך כל זמן שהוא שבע. אבל הנכד כבר לא יכול, זה נגמר.

עד כאן הלכות ברכות.

דיגרסיה: "שכוח באשעפער" – תודה יהודית פשוטה

דובר 2: שמעתי שמישהו אמר שהוא לא רוצה לומר "שכוח באשעפער" כי הוא אכל. הוא אומר, קשה לא להתפרץ, קשה לא להתפרץ.

דובר 1: אה, אתה אומר ש... אוקיי, אבל זו הנקודה של...

הגנה על "שכוח באשעפער"

דובר 1: צריך מאוד חזק בסגנון שיהודים יאמרו "שכוח באשעפער". ברור שכאשר אדם מחזיק באמצע האכילה והוא אוכל דבר טוב, הוא אומר "אוי, שכוח באשעפער", ברור שזה דבר טוב. כי עכשיו הוא עושה ברכת המזון, זו כבר עבודה דרבנן. אז הוא מתאפק, הוא בוער באהבה לקב"ה, מחכה עד שיאמר ברכת המזון.

דובר 2: אני לא אומר לו שכוח? זה לא הגיוני. תן, תן לו. אל תהיה כל כך אליטיסט. לא כל אדם נוצר לחשוב על פלוטינוס ועל אני לא יודע מה.

דובר 1: מה, שכוח פירושו אני נותן לך כוח? שכוח באשעפער! הוא יהודי פשוט, הוא מזכיר כל הזמן את הקב"ה, הוא אוכל את פנים החבר. שכוח מדבר בידיש, הוא אומר לך תודה.

"יישר כח" והשם המושאל

דובר 2: אה, יישר כח זו בעיה כי הקב"ה לא צריך כוח.

דובר 1: אבל זה הפך להיות שם משאל כזה לתודה. לא, אנחנו יכולים להשתמש בתודה.

למה חז"ל עשו נוסח הברכות

דובר 1: הם אומרים, כשמדברים לקב"ה, אנחנו יכולים לזכור שהקב"ה הוא לא החבר שלך. לא, לא לשון גסה. בשביל זה חז"ל עשו נוסח הברכות, כי אנשים יגידו "תודה השם" או "שכוח באשעפער".

דובר 2: אתה אומר שיגידו "תודה השם"? פקח עיניך ותראה, זה דבר יותר יפה "תודה השם". תסתכל פנימה.

דובר 1: באים האנשים ומסובבים את הגלגל אחורה. לא, אבל זה...

דובר 2: נו, כן, בסדר.

עד כאן הלכות ברכת המזון פרק ב'.

דובר 2: כן, אני מבין את זה. כי זה הסדר, הדין הוא שמברכים שיכור. לזוהר יש שיחה ארוכה ויפה על זה למה שיכור מותר לברך.

דובר 1: כן, אבל העובדה בטוחה שהוא מותר. אין ספק על זה.

נקודה מעשית: בנטשן בפורים

דובר 1: אוקיי, אז הוא צריך, אם פורים צריך לומר שצריך לברך, להתפלל מותר לו שיכור, אבל לברך צריך בכל מקרה. נכון. זו הזדמנות טובה, כי אז אפשר להוסיף דרשות.

דובר 2: אה, מאוד טוב.

דובר 1: לא, הדרשות מוסיפים על על אלה.

דובר 2: למדתי עכשיו שברכת המזון היא כמו שמונה עשרה שלמה. יש בקשה, שבה, יש כמעט הכל.

דובר 1: מאוד טוב. אם שיכור אפשר לעשות ברכת המזון דרשה ארוכה.

הלכה ג': שכח לברך – חוזר ומברך כל זמן שלא נתעכל

דובר 1: אוקיי, עכשיו, לא הוא שכח, הוא עשה טעות, נכון? הוא שכח לברך.

דובר 2: כן.

דובר 1: הוא לא שכח לאכול, כמו שהמלמדים היו אומרים. לאכול הוא לא שכח.

דובר 2: אהה.

הדין: כל זמן שלא נתעכל המזון במעיו

דובר 1: אז כן, אם נזכר קודם שיתעכל המזון במעיו, כלומר, האוכל נאכל פעמיים. הוא נאכל פעם אחת בפה, והוא נאכל שוב בבטן.

דובר 2: כן, שיתעכל המזון במעיו.

דובר 1: כמו שיש כאן שיניים, יש גם בפנים שיניים.

דובר 2: כן, המערכת.

דובר 1: אבל המילה היא שזה כדי עיכול. חוזר ומברך.

ר' מני – מסופק אם בירך

דובר 1: וכיון דאמרינן ר' מני ולא ידע, לא רק שהוא שכח, הוא לא יודע, הוא מסופק, האם הוא בירך או לא, הוא לא זוכר, "בירכתי או לא בירכתי", חוזר ומברך. כי זה לא שיתעכל המזון במעיו, כי אז הוא לא